

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Pedagoģijas katedra

Pedagoģijas bakalaura
Studiju programma
Lilija Terēze Zemņecka
Stud.apl.Nr.Peda M 97359

**A.Brigaderes pasaku lugas “Sprīdītis”
apguves organizācija 5.klasē**

Diplomdarbs

Zinātniskais vadītājs:

Jānis Rudzītis

Docents, dr.paed.

/ /

Rīga 2007.

Saturs

Ievads	3 lpp.
1. A.Brigadere un viņas pasaku lugas pamatskolas literatūras mācību skatījumā.	
1.1. A.Brigaderes ieguldījums latviešu bērnu dramaturģijā.....	4 lpp.
1.2. Pasaku lugas “Sprīdītis” veltīto mācību stundu pedagoģiski psiholoģisks pamatojums.....	11 lpp.
2. Skolēnu gatavošanās darbam klasē.	
2.1. 5.klases skolēnu raksturojums.....	14 lpp.
2.2. Mācību vielas plānojums un izmēģinājuma iecere.....	18 lpp.
2.3. Mācību materiāla sagatavošana.....	22 lpp.
3. 5.klases skolēnu iespējām atbilstoši metodisko līdzekļu izmantošana.	
3.1. Lugas lasīšana lomās un spēles elementu izmantošana saistībā ar citām mācību metodēm.....	25 lpp.
3.2. Dažāda veida mācību uzdevumu risināšana un skolēnu ievirze tēlu raksturošanā..	28 lpp.
3.3. Mācību rezultātu apkopošana un izvērtēšana.....	37 lpp.
Nobeigums.....	41 lpp.
Izmantotās literatūras saraksts.....	43 lpp.
Anotācija latviešu valodā.....	44 lpp.
Anotācija angļu valodā.....	45 lpp.
Pielikumi.	

Ievads

A. Brigaderes luga "Sprīdītis" ir izturējusi laika pārbaudi. Šo darbu ir iemīļojuši mazie lasītāji, kā arī pieaugušie. Laiku pa laikam dramaturģe it kā pazudusi plašākas sabiedrības acīm, lai toties jo intensīvāk strādātu pie saviem personības attīstības un sava mūža uzdevumiem. Rakstniece ir labi iejutusies pasaku fantastikā, izmantojot folkloras motīvus. Pasaku lugā alegorijās viņa meklē patiesību. Šo lugu saturs visnotaļ saistās ar dzīvi. Sprīdītis dodas pasaulē laimi meklēt, bet pārliecinās, ka ķēniņa galmā nav "laimīgās zemes". Viņš atgriežas mājās ar atziņu, ka te ir vislabāk, jo labi cilvēki līdžās. Pasaku varoņu tēlus var sastapt "Sprīdīšos" – Tērvetē. Tie gaida ekskursantus no dažādām skolām. Mēs audzinām jauno paaudzi, lai apzinātos nezūdošo kultūras vērtību nozīmību. Tikai tad var tapt individuāla un savas nācijas pašcieņa. [7; 27] Tādējādi viens no galvenajiem mūsdienu skolas uzdevumiem ir jaunā cilvēka personības attīstības sekmēšana. Literatūras apguves sākums ir cieši saistīts ar motivāciju. Ja skolēnam tās nav, apguve ir formāla. Tāpēc arī literatūras stundās nepieciešams radīt apstākļus, kas skolēniem izraisa interesi, zinātkāri. Tikai tad tiek ievērota apguves galvenā likumsakarība, apmierināta radusies izziņas vajadzība. [15; 65] Lai literatūras stunda būtu interaktīva, daudzveidīga, var izmantot dažāda rakstura mācības. Pilnvērtīgu literatūras skolotāju darbību mūsdienās iezīmē radoši meklējumi, izmēģinājumi, kas paredz praksē pārbaudīt relatīvi jaunas mācību metodes, pedagoģijas un psiholoģijas atziņas, kuru īstenošana var sekmēt skolēnu garīgu izaugsmi. Efektīvi ir divi izziņas interešu radīšanas ceļi:

- a) skolēnu emociju un jūtu ietekmēšana ar mākslas līdzekļu palīdzību;
- b) problēmu praktiskā nozīmīguma atklāšana.

Prasmju izmantošanai jāsaistās ar emocionālu iedarbību, ar noteiktas attieksmes izveidošanu pret iztīrājamo. Literatūras mācību priekšmets ir būtiski svarīga izglītības sastāvdaļa. Ir svarīgi, lai bērni literatūras stundās apgūtu daiļliteratūru kā vārda mākslu,

ko iezīmē idejiski tikumiskās un estētiski emocionālās vērtības, padarot tās par savas personības ieguvumu. [15; 65]

Pētīšanas problēma.

Kā veidot literatūras stundu, lai palīdzētu bērniem apgūt A.Brigaderes pasaku lugu “Sprīdītis” tās pamatvērtību skatījumā.

Pētīšanas mērķis.

Veidot sākotnēju metodiskās sistēmas variantu, kas varētu būt noderīgs izvirzītās problēmas risināšanai.

Pētīšanas uzdevumi.

1. Teorētiskās literatūras iepazīšana un A.Brigaderes pasaku lugu padziļināta izziņa.
2. Iecerētās metodiskās sistēmas varianta sākotnēja pārbaude skolas darbā.
3. Sadarbības rezultātu apkopošana un izvērtēšana..

Pētīšanas metodes.

Teorētiskās literatūras studēšanā iegūto atziņu saistīšana ar iecerētās metodiskās sistēmas izveidi.

Pedagoģiskās pieredzes apkopošana.

Mācību izmēģinājumi.

Pedagoģiskie novērojumi.

Skolēnu darbības rezultātu analīze.

Pētījums veikts Juglas sanatorijas internātpamatskolas 5.klasē 2004. un 2005. mācību gadā.

1. A Brigadere un viņas pasaku lugas pamatskolas literatūras mācību skatījumā.

1.1. A.Brigaderes ieguldījums latviešu bērnu dramaturģijā.

Anna Brigadere latviešu literatūrā ieņem ievērojamu vietu. Bez stāstiem ievēriību pelna apjomā plašie prozas darbi – triloģija “Dievs, Daba, Darbs”, romāns “Kvēlošā lokā”, kā arī dzeja. Īpaša loma ir viņas lugām. Sākumskolā bērni ir iepazinuši “Anneles stāstus”, kas jauno lasītāju ievada neparastā pasaulē. 5.klasē skolēni gūst priekšstatu par Brigaderes dramaturģiju. Dievs Annai Brigaderei ir jēgas piešķirējs. Viņa ceļi ir reizēm neizprotami, bet visi tie ir arī rakstnieces ceļi. Visa dzīve tiem pakārtota. Dievs ir iekšējās ilgas pēc gaismas, pēc pilnības, pēc nezūdamības un reizē ar to apziņa, ka šīs ilgas tiks piepildītas. [12; 141] Rakstnieces baltais ceļš ir pareizi izvēlēts, jo vainagojas panākumiem. Savos darbos viņa saskata dzīves jēgu, nereti nonāk arī krustceļos. Taču šie ceļi ir attaisnoti, par to liecina viņas daiļdarbi. A.Brigadere izceļ savā mākslā septīto krāsu – daiļumu. Taču visas septiņas krāsas – zeme, miers, klusums, savrupība, spīts, darbs, daiļums – apvienojas un rodas baltā krāsa, latvju pilnības priekšstats, fons, kurā iegleznoti Annas Brigaderes atsevišķie sniegumi. Un vienā no pēdējiem darbiem - “Kvēlošā lokā” lasām: “Cilvēks ir Dieva bērns, un, ticiet man, viņam vieglāk būt cilvēcīgam nekā necilvēcīgam”. Pa baltu ceļu viņa baltā, gāja sākumā tāpat kā mūža vakarā. [12; 153].

Ļoti veiksmīgi A.Brigadere darbojusies dramaturģijas jomā. Viņa sarakstījusi 27 lugas – drāmas, komēdijas, pasaku, teiku lugas un viencēlienus. Labākās ir pasaku lugas. Viņa ir šī žanra aizsācēja latviešu literatūrā. Rīgas Latviešu teātra direktora, izcilā aktiera, režisora Jēkaba Āriņa – Dubura rosināta un mudināta, A.Brigadere sacerēja lugu “Sprīdītis” (1903). Autores pirmajai veiksmei sekoja nākamās: “Princese Gundega un karalis Brusubārda” (1912), “Maija un Paija” (1921). Tuvība folklorai ir šo pasaku lugu galvenā idejiskā vērtība. “Sprīdīša” necerētos pasākumus savā “Biogrāfiskajā skicē” rakstniece atcerējusies ar lielu siltumu un neslēptu gandarījumu.

Allaž tuva rakstniecei bijusi bērnu un jauniešu pasaule, savdabīgais topošās personības skaistums un dramatisms, ar indivīda veidošanos saistītās ētiski estētiskās, pedagoģiskās un prātnieciskās problēmas. Pati lielākā vērtība A.Brīgaderē ir cilvēks kā attīstīta patība: “Katras audzināšanas gala mērķis ir – izveidoties par personību. Personība ir katra indivīda garīgā seja”. [5; 13] Attīstības ceļu modelis paredz, ka bērnam dzimšanas brīdī ir potenciāli atvērti daudzi ceļi, bet to, kuru ceļu viņš ies, jebkurā brīdī noteiks interakcija ar cilvēku, kas konkrētajā brīdī būs viņam līdzās. Katram bērnam viņa personības attīstībai ir dots savs individuālais potenciālo ceļu loks. [10; 133] Vairoties no pamācošā toņa, A.Brīgaderē spējusi iekarot bērnu sirdis. Rakstniece vairākkārt atzīmējusi, ka darbs, dabas varenība, mīlestība un ciešanas pārveido cilvēku, ka ceļš caur ciešanām un šaubām ved uz šo vērtību atklāsmi, uz skaidrību. Iziet ciešanu ceļu A.Brīgaderē liek arī savam varonim Sprīdītīm, kurš pasaules ceļos, krādams pieredzi, izciešot pārbaudījumus, saprot, ka labu gribēt ir labu darīt, ka laime ir darīt labu citam, turēt sirdi skaidru kā dimanta oliņu. Suminādama personības cildeno garīgo satvaru, A.Brīgaderē nepavisam nenoliedz jebkuru lietišķu, praktisku rīcību. Viņas skatījumā ētiskais, estētiskais un praktiskais, pat ikdienišķais cits citu papildina; kopumā tie veido cilvēka dvēseles dzīvi, jo, kā viņa apliecina, darba lietas ir cienīgas lietas. Darbs – radošs, brīvs – ir galvenais ceļš un līdzeklis, kas palīdz gan Sprīdītīm, gan Maijai, gan Gundegai pārvarēt viņu pašu vai arī viņiem tuvo cilvēku morālo nevarību, ētisko nepilnvērtību. [18; 13] A.Brīgaderē savā daiļradē atklāj cilvēka veidošanās procesu. Viņa analizē motīvus un cēloņus. Cilvēks spēj sevī kopt godīgumu un krietnumu, dzīvot pēc savas sirdsapziņas, dažkārt gan nevēlas neko darīt, lai viņa dzīve būtu skaista. A.Brīgaderē caur Sprīdīša skatu punktu ir gribējusi pateikt, ka ikvienam ir iespējams savu raksturu pārveidot. Annas Brīgaderes humānismam, viņas tikumiskajai programmai ir plašs sakņojums daudzu tautu un laikmetu kultūrās. Taču pasaku lugās, protams, pirmā vietā izvirzās ciešais sakars ar tautas mutvārdu daiļradi –

pasakām, dziesmām, sakāmvārdiem. Dzīves skatījumam raksturīgs teikām un pasakām piemītošais gaišums, savdabīga folkloriska mentalitāte, latvisks starojums. Šīs gara vērtības rakstniece ieaudusi arī pasaku lugā “Sprīdītis”. Tur viņš pasaules ceļos gūst atziņas, kuras nevarētu iegūt citur. Annas Brigaderes spēks ir neatlaidīgā cīņā par cilvēka morālo skaidrību, par personības garīgo cēlumu un skaistumu. Viņa mudina un skubina: “Sadegt savam darbam, savam pienākumam, savam uzdevumam, savām idejām”. Bet ne jau darbs vien veido cilvēka un visas sabiedrības dzīves jēgu! Svēta ir Daba, svēts ir Darbs. Svēta ir Mīlestība un Ģimene. [16; 6] Augsti vērtēts darba tikums A.Brigaderes darbos. 5.klases skolēniem varētu likties nesaprotami tas, ka A.Brigadere par ceļu uz dvēseles skaidrību rādījusi ciešanas un sāpes, pārvarot ļaunumu. Izjūtot grūtības, var novērtēt arī labo. Sprīdītis jau pirmajās lappusēs saista lasītāju, jo spēj uzvarēt savas ļaunās dziņas un nodomus, pārspēt kārdinājumus, sakoncentrējot visus dvēseles spēkus, pārvarēt glēvulību, rakstura vājumu. Neparasts ir arī laimes, dzīves papildījums lugā. Apguves gaitā skolēni var apjaust, ka laime nav reāli tverama vai materiāla vērtība, bet tas ir īpatnējs dvēseles stāvoklis, ko rada darbošanās arī citu labā. “Laimīgā zemē ir mājas, jo tajās valda saprašanās, saderība un sadzīvošana”. Bērni jārosina padomāt par to, ka mājas ir nepieciešamas vienmēr.

Kā jau norādīts, A.Brigaderi bieži dēvē par “baltā ceļa” gājēju; tas nozīmē skaidram būt, atpestītam, daiļam un labam reizē. Annas Brigaderes pasaku lugas gan ar personības problēmu nostādni, gan ar augstvērtīgo māksliniecisko risinājumu ir neizsīkstošs avots, kas mudina domāt, māca dziļi just un aktīvi darboties. [6; 8] Viņa ar savu gaišo skatījumu uz dzīves norisēm atspoguļo savus ideālus, sapņus savā daiļradē, sevišķi pasaku lugās. Rosina katru lasītāju morālās vērtības attiecināt uz sevi, ieskatīties savas dvēseles dziļēs. Luga ir izturējusi laika pārbaudi, skatītāji, lasītāji iemīļojuši tās varoni.

Rakstnieci nodarbina sarežģītais personības tapšanas un pārtapšanas process, arī cilvēcisko attiecību skaistums. Savu personības ideālu viņa nepārprotami asociē ar personības radošo aktivitāti, tās brīvprātīgu iesaistīšanos pasaules pārveidotajdarbībā. Nevis iegūtā mantība un nauda, saraustās bagātības raksturo un nosaka cilvēka sabiedrisko vērtību, bet gan viņa ētiskā, estētiskā, sociālā kvalitāte – spēja radoši darboties, attīstīt sevi, prast pat ziedoties citu labā, saskatīt un pienācīgi novērtēt šīs augstākās vērtības. Īsts cilvēks allaž jūt un stiprina saikni ar citiem darba darītājiem, izjūt atbildību tiklab aizgājušo, kā arī nākamo paaudžu priekšā. [6; 6]

Latviešu literatūras vēsturē bērnu lugu žanrs ir iecienīts. Labus pamatus tam ielikusi Anna Brigadere un Rainis. Brigaderes lugai “Sprīdītis” sekoja Raiņa luga “Zelta zirgs”. Šajās abās lugās bagātīgi izmantoti folkloras materiāli, tās domātas bērniem, risina ētiskas un filozofiskas problēmas. Kritika īpaši atzīmējusi, ka Rainis uzrakstījis lugu bērniem, kas piemērota arī pieaugušo skatītāju gaumei. Šai lugai nav speciālas robežas bērniem, pietuvināšanās viņu uztveres līmenim. Vēlāk Rainis uzraksta bērniem domātās lugas “Mūsu ķēniņš” un “Suns un kaķe”. Šīm lugām gan nav filozofiskas pieskaņas. Annai Brigaderei seko lugas “Maija un Paija” un “Lolitas brīnumputns”. Tās ierindojas latviešu drāmas klasikā. Rakstniece veiksmīgi izmantojusi latviešu pasaku un teiku, dziesmu un rotaļu motīvus. Pēc kompozīcijas tās ir daudzainu lugas; epizožu kopumu viņa dēvē par tēlojumu. Viņa pasaku lugās pieliek punktu tajā pašā vietā, kur darbība sākusies. Savās pasaku lugās bez lieka skaļuma A.Brigadere cildina cilvēka krietnumu, strādīgumu, līdzjūtīgumu, godīgumu, sirdsskaidrību un labestību, viņas darbi ir ētiskas skaidrības apmirdzēti, un tajos organiski pārmantoti latviešu folklorā sakņotie augstie ētiskie ideāli. [8; 324]. Lugā “Maija un Paija” A.Brigadere izmantojusi pasaku par sērdienīti un mātes meitu. Lugas galvena ievirze ir cilvēka rūdīšanas un izaugsmes ceļš, un to lemts iet arī nevīžīgajai Paijai. Viņa mainās, pārveidojas. Lugā ir mitoloģiski un fantastiski tēli. Paijas ceļš ir ērkšķu ceļš, lai meitene iegūtu labu sirdi. Mīlēt cilvēkus

– šo vienkāršo patiesību un gudrību - lielā māksliniece atgādina saviem skatītājiem. Luga “Lolitas brīnumputns” sasaucas ar Raiņa “Zelta zirgs” tēlojumu. A.Brigaderes lugā visi trīs brāļa dēli ir ķēniņa dēli. Tēvs ķēniņš zaudē redzi, to var atgūt, klausoties teiksmainajā Lolitas brīnumputnā, tā dziesma palīdz atgūt redzi. Raiņa un A.Brigaderes piemērs rosinājis citus dramaturģus pievērsties bērnu lugu žanram. Tam seko Jānis Akuraters ar pasaku lugu “Šis un tas it nekas”.

Zenta Mauriņa grāmatā “Baltais ceļš” stāsta par Annas Brigaderes dzīves ceļu, kā arī rezumē darba vērtējumu mūža garumā. Annai Brigaderei būtu mūsdienu sabiedrība, teātri, dažāda veida sanāksmes ar savu bezdvēselību un lēto smīnu, ar savu uzbāzīgo reklāmu un skaļo neīstumu, bet Tērvetes krastos viņa dzīvoja saskanīgā tuvībā ar bērniības atmiņām ar dabu, te viņa iederējās kā upe, koks un pilskalns. Simbolisks jau pašu māju nosaukums – Sprīdīši! Tiešām, tā īsta Sprīdīša mītne: tik mežs un glīts, un gaišs tur viss. [12; 56]

Rakstniece bieži domāja par sevi, viņa dažreiz ieminējās par Nobela prēmiju. Zelma Lagerleva to saņēma. Vai viņa to nebūtu pelnījusi? Zinātnieks var savus darbus gadiem ilgi glabāt rakstāmgalda atvilknē – viņš strādā ar galvu, bet mākslinieks dod sirdi un sirdi prasa pretī. Raksta nevis mākoņiem un zvaigznēm, bet dzīviem cilvēkiem un gaida dzīvu cilvēku atbalsi. Kad šo vienkāršo patiesību sapratīs, māksla plauks vēl neredzētiem ziediem. Bet kad to sapratīs? [12; 15] No četriem mūsu klasiķiem – tie ir nakšņainais Poruks, rudeniģi rezignētais Blaumanis, tvirtais kalnākāpējs Rainis un dzīves apliecinātāja Brigadere – dzejnieces mūžs bijis visharmoniskākais, visgaišāk tas noslēdzas dzejās, bieži vien izskan sāpju un atstātības motīvs. Ieejot rakstnieces ziemcietes nopietnajā pasaulē, mēs visur jaušam ticību neredzamai, bet vizinošai rokai. [12; 17]

Anna Brigadere aug mīlošā apkārtņē. Māsa ir skaista un mīļa, brālis ir labs, māte gādīga, bet visiem pāri stāv tēvs, kas rakstniecei devis dzīves jēgu, izturību, stiprumu.

Bet jau mazajai Annelei tēva domas šķīta kā putni zeltītiem spārnu galiem. Viņi lido augstu, augstu pa svētām malām, pa debess klajumiem, un stelles un viras, paminām, lido tām līdz. [12; 23] Meitene aug kopā ar priedēm, kas ir gudras, ar bērziem, kas vasaras tveicē atvēsina un rāda ceļu. Ar lieliem nesanāk sarunas, bet viņai sokas valodas ar kalniem un kokiem. Pamazām viņa iepazīstas ar sūro pasauli- ganos, svešās mājās, skolā. Viņai ir prieks par darbu, par zvaigznēm, par vēju, par lielo mežu, par mazo suni, bet visvairāk par spēcīgo tēvu. 12; 29]

Viņai ir 42 gadi, kad parādās “Sprīdītis”, ar ko viņa iegūst tautas mīlestību un savu vietu latviešu kultūras dzīvē. Rakstniece mēdza teikt: “Pēties manus darbus, bet ne manu dzīvi”. Daudz Anna Brigadere ir teikusi savai tautai, taču vēl vairāk ieslēgusies sevī; bija vārdi, ko viņa teica vienatnē savam Dievam. Dzīves grāmatā ir melnas, ir baltas lapas. Liela nozīme viņas dzīvē bija rakstniekam R.Blaumanim. Viņa nebija intelektuāla domātāja, filozofisku problēmu risinātāja. Savu lasītāju viņa aizveda tālu zaļā pļavā vai birzī ar dziļu domu un skaistiem dabas aprakstiem.

G.Bīrers grāmatā “Dramaturģes ceļi un krustceļi” konkretizē vārda mākslinieces izteikumu par to, ka viņa par savu uzdevumu izvirzījusi izvadīt savu lugu varoņus cauri grūtībām uz skaidrību. G.Bībers norāda, ka A.Brigaderes lugu varoņi mīl ceļus. Taču šie ceļi neved vis uz ārējas pasaules pārveidošanu, bet gan palīdz lugas varonim pašam pārtapt, veidoties, kļūt labākam.

A.Brigaderes pasaules uzskats nav viengabalains. No vienas puses, viņa gan kā pilsonē, gan kā māksliniece stāvējusi malā no sabiedriskajiem strāvojumiem. Rakstniece agrā bērnībā iziet skarbu dzīves skolu. Viņa izjūt ciešu saskari ar darba cilvēku. Viņas lugās pārsteidz, ka sava laika sabiedrībā tās atšķir patiesību no meliem, tikumus no netikumiem. Ar lielu tiešumu viņa atklāj bagāto pasauli, kur mantkāre kā ķermis sagrauž cilvēka garu. Ceļi A.Brigaderes varonim nepieciešami, lai dziļāk apzinātu savas mājas. Rakstniece prot savas varoņus sagaidīt mājās. Mājas – tās ir cilvēka saknes, viņa tikumu

pamats. Mājas – tās ir vecāki un bērni, ģimenes siltums un rūpes. Mājas – tās ir miers un dvēseles harmonija. [3; 431] Tās gaida brīnumu; ja tas nenotiek, to parāda mākslā. Rakstniecei sāp sirds par tā laika netaisnībām. Māksliniece liek pamatīgāk ielūkoties cilvēka dzīves vērtībās. Pasaku lugās tas ir vienkārši - pārvarēt grūtības, netaisnību. Tur uzrodas gredzentiņš, svilpīte vai burvju sprungulītis, kas palīdz cīņā pret ļaunumu. Labais vienmēr uzvar ļauno.

Annas Brigaderes dramaturģes vērtīgākā daļa ir pasaku lugas, kas iegājušas mūsu kultūras mantojuma zelta fondā. Reizē ar rakstnieci visa mūsu tauta var lepoties ar senām gara vērtībām.

P.Ērmanis un Z.Mauriņa augstu vērtē A.Brigaderes daiļradi, rakstnieces māksliniecisko sniegumu. P.Ērmanis ļoti cītīgi izseko mākslinieces dzīves gājumam no bērnības līdz izaugsmes virsotnēm. Viņš labi arī parāda, cik ciešs sakars rakstnieces mākslas tēliem ar viņas pašas pārdzīvojumiem un vērojumiem lielajā, plašajā dzīvē. Sacerējuma stiprā puse tad arī ir faktu bagātība un jaunums, daudzpusīgā pieeja rakstnieces dzīves un darba sakariem. [3; 203] Annai Brigaderei ir un būs ievērojama vieta mūsu kultūras vēsturē. Tas mūsu māksliniecei ir kā vēlējums, lai viņa paliek ilgi cilvēku atmiņā ar viņas darbiem..

A.Brigaderes lugas top laikā, kad latviešu literatūrā uzplaukst modernisms; arī kritiķi atzinīgi vērtē jaunās vēsmas no autores, kura allaž palikusi uzticīga savam ētiskajam ideālismam, savai nelokāmajai pārliecībai, ka mākslai jābūt audzinātājai, atdzīvinātājai, patiesības paudējai – visaugstākajam svētumam. Taču, sastopoties ar patērētāju sabiedrības noraidošo attieksmi, rakstniece nereti ieslīgst šaubās: “Nu to galveno, ko es domāju, nez cik skaidri izteikusi, neviens to neredz. Es tak nedomāju, ka negrib redzēt. Bet neredz. Tātad es laikam neesmu spējīga to izteikt skaidri.” [19; 462] Rakstnieks Miervaldis Birze raksta: “Pienācis arī literārā mantojuma pārraudzīšanas laiks. Savādi, bet reizēm rakstnieks pat ar grāmatu, ne biezāku par pirkstu, ir mūžīgāks

par cietokšņa sienu, kuras mūra biezums mērāms pat ar pilnu soli. Reiz piedzimušas, tās aizlido kā bezdelīgas no ligzdas, izklīst pasaulē, un, ja kaut viena kaut kur pasaulē noslēpusies necilas grāmatu krātuves plauktā un ja tā atkal tautai vajadzīga, grāmatai ir iespēja atdzimt jaunā brīdī.” Šajā ziņā rakstnieks varenāks par arhitektu, rakstnieka mūža turpinājums apdraudēts mazāk.

Dažreiz rakstniecei pārmests, ka viņa savos darbos ieaudusi kristīgās ticības saldināto piederību, pakļaušanos liktenim, ciešanu apskaidrojošo spēku. Ciešanās un caur ciešanām nonākam pie līdzjūtības, kuras mūsu šodienas jaunatnei pietrūkst gan pret koku mežā, putna bērnu ligzdā, pret vecu un vārgu. Dievs – viens no trim Anneles balstiem. Annele zina arī darba vērtību. Par darbu, kas šodien kā ētiska vērtība devalvēta, A. Brigadere ir tautas atzīta. Viņas “Sprīdītis” ir tulkots krievu, igauņu, lietuviešu, somu, angļu un citās valodās. Luga ir uzvesta uz mūsu operas skatuves.

1.2. Pasaku lugas “Sprīdītis” veltīto mācību stundu pedagoģiski psiholoģiski pamatojums

Lai pedagogs skolēniem radītu interesi par A.Brigaderes personības un daiļrades spilgtākajām lapaspusēm, pasaku lugu “Sprīdītis”, ir vajadzīgs, pamatīgs sagatavošanās darbs. Sakarā ar brīvvalsts atdzimšanu un pašreizējiem standartiem literatūras mācību procesā īpašu jauna lomu iegūst humānistiskās pedagoģijas un psiholoģijas iedzīvināšana praktiskajā darbā. Daudzi pedagogi īpašu uzmanību veltījuši humānismam, kas izpaužas rūpēs un uzmanībā pret cilvēku, personības attīstību, tās veidošanos. Liela ietekme bērnu audzināšanā ir tam, ko angļu attīstības psihiatrs Dž.Boulbijs nosaucis par “drošu pamatu”. Ja vecākiem bijusi laba, emocionāla saikne ar bērnu, viņš izaug ar labvēlīgu skatījumu uz dzīvi. “Patiesībā nav svarīgākas cilvēku saskarsmes formas kā tieši emocionālā saskarsme un visnozīmīgākā informācija, kas ļauj veidot un pārveidot Es un citu figūru darbības modeļus, ir informācija par to, ko

cilvēki jūt viens pret otru. Mūsu dzīves pirmajos gados emociju paušana un to uztvere arī ir vienīgais veids un līdz ar to arī vienīgais informācijas avots, kuru cilvēks izmanto par pamatu, veidojot savu Es. [4; 153] Arī mūsu tautasdziesmas atspoguļo māmiņas rūpes par mazuli. Šai sakarā ir svarīgi izprast skolotāja lomu jaunos apstākļos. Humānistiskās psiholoģijas pārstāvji (K.Rodžerss) iestājas par palīdzības attiecībām arī skolas darbā. Tādu attiecību radīšana ir visai sarežģīts process, kurā pedagogs ir rosinātājs, padomdevējs, atbalstītājs. Viņa pozīcija labi atklājas kāda bērna lūgumā savai skolotājai Marijai Montesori (vācu reformpedagoģijas pārstāvei): “Palīdzi man, lai es pats to varu izdarīt.” Tādējādi paveras ceļš jauniem meklējumiem. Jauni pieņēmumi, kas akcentē pašizpaušmi darbībā. Humānā pedagoģija rosina iesaistīt bērnus personības pašveidošanās procesā. “Pamatizglītības literatūras standarta projekts balstīts humānās pedagoģijas atziņās par personību kā vērtību, tādējādi mācību procesā akcentējot personības vērtīborientāciju. Humanizēta izglītība mācību procesā uzsver ne tikai prāta darbību, izpratni, domāšanu, bet ietver arī vizuālo uztveri, emocijas, jūtas, pašizpaušmi daudzveidīgā, tai skaitā arī mākslinieciskā darbībā, tādējādi nodrošinot harmoniskas personības attīstību mūsdienu mākslīgajā pasaulē, gan arī mācību priekšmeta specifisko zināšanu un prasmju apguvi”. [10; 6] Literatūras mācības var uzskatīt par savstarpēji saistītu mācību subjektu (skolotāja un skolēnu) interaktīvu, vērtīborientētu, humānu sadarbību, plašākā - kultūras aprites procesā - par personas dialogu ar rakstnieku un viņa daiļdarbu kā vārda mākslas darbu. Mākslinieciskās vērtības noteiktos apstākļos var kļūt par skolēnam individuālām dzīves un mākslas vērtībām. Humānas personības veidošanās nolūkā katram skolēnam vajadzētu kļūt par pilnvērtīgu savas darbības un saskarsmes subjektu. Palīdzības attiecības ir priekšnoteikums, lai mācībās rastos personības pašregulācija, pašizpaušme. Uzvedības motivācijas rosināšanā skolotājiem vajadzētu orientēties psiholoģijas virzienos: psihoanalīzē, biheiviorismā un humānistiskajā psiholoģijā, kas tā vai citādi saistās ar mācīšanos, mācīšanu, mācību un

audzināšanas konceptiem. Mūsdienu izglītības situācijā diemžēl noteicošā ir biheivioristiskā ievirze, kas sasaucas ar sociālās, sociāli kognitīvās vai kognitīvās psiholoģijas atziņām, minēsim piemēru. Skolotājam, ejot pie bērniem ar noteiktu mācību saturu, pedagoģisko mērķi, uzdevumiem, sev uzdodams jautājums:

- 1) ko es mācu;
- 2) kā es mācu;
- 3) kāpēc es to daru;
- 4) kāds esmu pats, ko varu rosināt, palīdzēt dialogā starp skolēnu un literāro darbu. [2; 100]

Te nav grūti pamanīt biheivioristisko ievirzi, kas pārspilē skolotāja darbības loku bērna izaugsmē. Biheiviorists lielu uzmanību pievērš asociatīvam jeb reaktīvam iemācīšanas procesam kā galvenajam cilvēka uzvedības izskaidrojumam. Humānistiskā psiholoģija traktē cilvēka dabu citādi. Cilvēks pēc savas būtības var būt labs un spēj pilnveidoties; tā izvirza mērķi – visiem praktiski veseliem cilvēkiem pieejamu personības pašaktualizāciju. Runa ir par to, lai skola palīdzētu. Humānistiskā psiholoģija atzīst arī asociatīvu iemācīšanos, taču iestājas par nepieciešamību izjust skolēniem ekstātiskus pārdzīvojumus, vispilnīgākos laimes brīžus. Tos ierosina klasiskā māksla – mūzika, literatūra, deja. Ekstātisko piedzīvojumu brīži psiholoģiski sasaucas ar mūsu skolā praktizēto līdzradīšanu daiļdarbu uztveres procesā. Literatūras pamatmērķim vajadzētu paredzēt, lai skolēni dzīvi izjustu kā vērtību, lai ticētu skaistajam, ideālajam dzīvē un mākslā. Skolēnam pašam jāmacās un sevi jāveido pašam. Galvenais, lai skolotājs būtu klasē gaidīts, lai viņš bērniem palīdzētu plašākā skatījumā apgūt kultūras mantojumu, kultūras vērtības, tādējādi pakāpeniski sekmējot viņu attīstību par kultūras cilvēkiem. Jābūt emocionālai saskarsmei. Vēlreiz akcentēsim šīs teorijas izveidotāja Džona Boulbija ieguldījumu saskarsmes jomā. Bērniem, kuriem sociālā vide ir labvēlīga, paveras plašas iespējas izaugt par laimīgiem pilsoņiem.

Turpretī tiem, kuri izjutuši vecāku cietsirdību, draud pat psihisks sabrukums. Īpašas grūtības viņiem būs tuvāku attiecību veidošanā ar citiem cilvēkiem.

Emocionālās saskarsmes teorija papildina humānistiskās psiholoģijas iezīmēto izglītības teoriju, kurā skolotāja uzdevums ir nevis censties bērnus iekļaut kādos attīstības rāmjos, bet palīdzēt viņiem pašiem apzināties, kas viņi var būt, un rosināt visnotaļ censties viņus pašus ievirzīt sociālās darbības subjekta pozīcijā. Tāda nostādne sasauca ar latviešu rakstnieces A.Brigaderes cieņpilno attieksmi pret bērnu, viņas humānismu. Katram skolēnam - "kļūt tik labam, cik labs viņš spēj būt" (A.Maslovs).

2. Skolotāja gatavošanās darbam klasē.

2.1. 5 klases skolēnu raksturojums.

Gatavojoties darbam klasē, literatūras skolotājam ir nepieciešams sava darba teorētisks pamatojums. Tas tika atklāts diplomdarba 1.nodaļā. Turklāt ir svarīgi apzināt A.Brigaderes pasaku lugu saturisko izveidojumu, galvenās problēmas, kas risināmas kopā ar bērniem. Arī šī skolotāja sagatavošanās darba ievirze ir jau atklāta iepriekšējā nodaļā.

Daiļdarba uztveres process ir tikpat sarežģīts kā mākslas radīšana. To ir pētījuši daudzi zinātnieki, tomēr vēl joprojām atliek ko darīt. Taču arī jau izzinātais, zināmais ne vienmēr tiek pietiekami respektēts praktiskajā daiļdarba analīzes procesā gan skolā, gan augstskolā un dažreiz arī literatūrzinātniskos darbos. [1; 8] Skolotājam jāvelta daudz pūļu, lai stundas laikā varētu skolēnu ievirzīt attiecīgā laikmeta apstākļos, kādos rakstnieks dzīvojis un radījis. Izglītībai zināmā mērā ir kompass, kas rāda arī vēstures attīstības ceļu. Bērniem viņu dzīves sākumā nevar iedot gatavas zināšanas, turklāt visam mūžam. Jārada iespējas nepārtraukti mācīties, lai jaunais cilvēks spētu piemēroties mainīgajai un sarežģītajai pasaulei. Attiecīgi mainās arī mācību formas un metodes. Cilvēka individuācijas process ir paštapšanas ceļš, kas katram jānoiet patstāvīgi. Tomēr

visi, kas ir ap viņu, var sekmēt šo pārtapšanu dažādos veidos un dažādās situācijās. Bērniem un jauniešiem visbiežāk tas ir mācību process, kurā profesionāli labi sagatavots skolotājs palīdz veidot izpratni par cilvēku domām, izjūtām, pārliecību, to atveidojumu daiļdarbos. Literatūras stundās šī sevis un citu iepazīšana notiek saskarsmē ar mākslas darbu. [1; 10] Literatūras stundās skolēni mācās iepazīt latviskā pasaules uzskata iedzīvinājumu literārā darbā. Veido interesi par tikumiskajām vērtībām. Skolotāji var rosināt salīdzināt, saskatīt folkloras elementus, piemēram, A.Brigaderes lugās, palīdzot skolēniem gūt priekšstatu par to izveidojumu. Atklāt lugas valodas savdabību. 5.klasē iecerēti mācību izmēģinājumi, balstoties uz bērniem raksturīgo labsirdību, godīgumu, aktivitāti. Viņi paši jau minēja, ka A.Brigaderes darbiem mūziku komponējis Jānis Mediņš un Arvīds Žilinskis. Par “Sprīdīti” uzņemta filma. Skolotāja iecerējusi neklātienas ekskursiju uz Tērveti, lai iepazītu mājas muzeja garu, tapšanas vēsturi un skaisto apkārtni. Vēja mātes, Meža mātes tēli varētu skolēnus ievadīt teiksmainajā pasaku valstībā.

5 klases skolēni galvenokārt iepazīti mācību procesā. Tā, piemēram, pievēršoties princesei Zeltītei, viņi secināja, kas kopīgs un kas atšķirīgs viņai un tautas pasaku princesēm. Bērni vienkāršos vārdos pateica, ka pasaku žanram kā folklorā, tā literatūrā raksturīga zināma tēlu un sižetu nosacītība, brīnumainais, fantastiskais pasaules redzējumā. Jau pašā darbu saturā iekļauta fantastika, brīnumainais kā neatņemama pasakas īpatnība. Literārā pasaka ir pievilcīga ar brīvo fantāzijas lidojumu, tā paver neierobežotas iespējas spēlei, kura pārveido īstenību, saglabājot un savlaicīgi akcentējot tās dziļākās likumsakarības. [20; 158]. Literatūra 5.klasei dodas pie lasītāja, kurš nesēn pārkāpis desmit gadu sliekšni. Un šis lasītājs vēlas, lai pamanītu viņa Es. Kā panākt, lai skola būtu vieta, kur cilvēks veidojas par individualitāti? Ir svarīgi mācību priekšmeta apgūvē saistīt zināšanas ar bērna pieredzi un izjūtām. Izejot palīdz bērnam priekšmeta zināšanas apvienot ar citā priekšmetā iegūto. Pats galvenais harmoniskas personības

veidošanā - literatūras mācības saistīt ar dzīvi, tādējādi literatūru padarot par daļiņu no skolēnu ikdienas. Ņemot vērā vecuma īpatnības, bērna vēlēšanos visu izjust pašam, ir svarīgi, lai ar literāru tekstu un uzdevumu palīdzību bērni gūtu zināšanas un prasmes šajā mācību priekšmetā, gan arī ielūkoties pasaules daudzveidībā un krāsainībā.

Mācību mērķis - attīstīt skolēna personību, palīdzēt iekļauties apkārtējā pasaulē ar daiļliteratūras palīdzību. Mācību vielā reālā pasaule tiek saistīta ar fantāzijas pasauli. Saliedējot realitāti un sapni, bērnam attīstās ētiskās normas, atraisās zinātkāre un interese mācīties. 5.klasē bērni pirmo reizi mācās literatūru kā vārda mākslu. Sasaiste ar dzīvi, personiskām izjūtām īpaši nepieciešama, lai skolēniem pašiem būtu interesanti sadarboties. Mācību grāmatā ir uzdevumi, kuru izpildei ieteicams grupu darbs. Citus mācot, skolēns pats iegūst vairāk, jo attīsta savu individuālo vērtību sistēmu.

Atbilstoši vecumposmiem veidots arī mūsu valsts izglītības mācību iestāžu tīkls: jaunākais skolas posms – sākumskola (1-4 kl.), vidējais posms – pamatskola (5-9 kl.), vecākais posms – vidusskola (10-12 kl.) Pusaudžu vecumu iedala divās apakšgrupās: 10 (11) – 13 (14) g. – jaunākie pusaudži, 13 (14) – 15 (16) gadi – vecākie pusaudži. Robežu nosaka pubertātes jeb dzimumbrieduma parādības organismā. Jaunākie pusaudži strauji stiepjas garumā. Atpaliek vidukļa un iekšējo orgānu augšana un attīstība. Tāda disproporcija rada organismā zināmi pārslodzi. Pusaudzi nedrīkst iesaistīt smagās un ilgstošās fiziskās nodarbībās. Strauji norit viņu garīgā attīstība. To sekmē grāmatu lasīšana, kā arī televīzijas un radio pārraides.

5.klasē ir 17 skolēni, 12 zēni un 5 meitenes. Visiem bērniem ir individuālas īpatnības. Viņus var sadalīt 3 grupās pēc mācīšanās iespējām, grāmatu lasīšanas, motivācijas.

I grupas skolēnu darbības līmenis liecina par labiem rezultātiem visos mācību priekšmetos. Interese mācībās ir liela, aizraušanās arī, viņi ir pirmie palīgi skolotājam.

II grupa vēl atrodas uz zinību sliekšņa. Vienmēr jāmudina strādāt, rosināt iztēli. Lasīšanas tehnika – laba, lasa brīvi, motivācija - viduvēja, literatūras uztverē dominē naivais reālisms.

III grupā bērniem rodas ievērojamas grūtības. Pastāv motivācijas problēmas. Domājams, ka to varētu risināt, izmantojot spēli, spēļu inscenēšanu, lasīšanu lomās, palīdzot bērniem pārtapt tēlos, kurus viņi atveido.

Kopumā raksturojot 5. klasi, varu teikt: skolēniem ir augstas prasības pret sevi un citiem. Šajā klasē var jau novērot garīgi pilnvērtīgas personas iezīmes. No skolotāja tiek prasīts pamatīgs darbs, zināšanas, iedziļināšanās pusaudžu psiholoģisko īpatnību vissīkākajās niansēs, pamatota mācību procesa virzīšana, liels garīgo spēku patēriņš. Būdamā literatūras skolotāja, diplomdarba autore savās stundās centās meklēt ceļus, kā kaut nedaudz skolēnus padarīt labākus, radīt tādus mācību nosacījumus, kuros bērni vēlētos darboties un, pašiem nemanāmi, kļūtu labāki. Kad skolēni uzsāka mācības 5.klasē, viņu izpratne par literatūru, tās funkcijām, iespējām un mērķiem bija minimāla. Tāpēc sākumposmā skolēnu veikumu vērtēju pēc viņu attieksmes pret daiļliteratūru vispār, pēc tā, vai bērniem patīk lasīt. Mans galvenais mērķis bija panākt, lai visi apmeklētu literatūras stundas. Pēc tam sākās apzinīgs, mērķtiecīgs darbs.

2.2. Mācību vielas plānojums un izmēģinājumu iecere.

Gatavojoties A.Brigaderes pasaku lugai veltītajām stundām, vajadzīga iejušanās mākslas tēlos, kas rosina emocijas, sekmē apgarotu domu rašanos. Skolu prakse tagad saistīta arī ar mācību projektiem. Skolotājs rosina katru skolēnu pievērsties radošam darbam. Tie varētu būt domraksti, mācību uzdevumu risinājumi, zīmējumi, pasaka, dzejoļi, tēlojumi, apraksti, literārās vēstules. Izvirzot katras stundas mērķi, vajadzētu raudzīties, lai pamatvilcienos tie atbilstu autores idejiski mākslinieciskajai iecerei. Diplomdarba autore, būdamā skolotāja, meklēja dažādus ceļus, kā 5.klases skolēniem

palīdzēt labāk uztvert A.Brigaderes pasaku lugas “Sprīdītis” saturu, tajā ietvertās mākslinieciskās vērtības, izprast lugas pamatdomu. Tādā nolūkā izstrādāts stundu tematiskais plānojums.

A.Brigaderes pasaku lugas “Sprīdītis” tematiskais plānojums.

1. stunda. A.Brigaderes biogrāfiskais portrets. Lugas “Sprīdītis” tapšana, panākumi uz skatuves gadsimta sākumā.

Mērķi. 1. Veidot priekšstatu par A.Brigaderes personību, akcentējot labestību, sirsnību, godīgumu un cenšoties padarīt tās tuvas katram skolēnam.
2. Audzināt skolēnos cieņu pret rakstnieci, ieinteresēt viņus lugas “Sprīdītis” apguves procesā.
3. Sekmēt prasmi uzmanīgi tvert skolotājas stāstījumu, ieklausīties klasesbiedru domās, uztvert būtisko.

2. stunda. A.Brigaderes pasaku lugas “Sprīdītis” lasīšana.

3. stunda.

Mērķi. 1. Attīstīt skolēnu lasītprasmi, modināt viņos interesi par izlasīto.
2. Rosināt skolēnus padomāt par cilvēka labajām un sliktajām īpašībām, radīt viņos emocionālu pārdzīvojumu.
3. Palīdzēt lasīt lugas tekstu atbilstošā intonācijā, iejusties tēlos.

4. stunda. “Vai tev ir sirds iekšā kā dimanta oliņa?”

Mērķi. 1. Iesaistīt audzēkņus līdzradīšanas procesā, audzināt viņos godīgu attieksmi pret savu sirdsapziņu.
2. Attīstīt prasmi strādāt ar lugas tekstu.

5. stunda. Folkloras atziņu izmantojums lugā “Sprīdītis”.

Mērķi. 1. Vairo skolēnu zināšanas par latviešu folklorā ietvertajām gudrībām, atziņām, atsaukt atmiņā latviešu tautas pasaku “Sprīdītis”, tautasdziesmas par darbu, cilvēku savstarpējām attiecībām, rakstura

īpašībām.

2. Rosināt skolēnos emocionālu iztēli.

3. Iesaistīt viņus jaunrades procesā; attīstīt prasmi veidot tēlainu stāstījumu.

6. *stunda.* Sprīdīša ceļi pasaulē.

Mērķi. 1. Sekmēt skolēnu tikumisko pieredzi, atklāt Sprīdīša guvumu pasaules ceļos.

2. Iesaistīt skolēnus līdzradīšanā, rosināt kopā ar Sprīdīti vērtīgi ielūkoties pasaulē.

3. Attīstīt prasmi vērtēt, būt godīgiem pret sevi, izraisīt viņos vēlamās emocijas.

7. *stunda.* “Svešas zemes izstaigājies,

Gudrības pielasījies,

Sveiks lai dzīvo Sprīdītis,

Pašas laimes luteklis.”

Sprīdīša raksturojums.

Mērķi. 1. Bagātināt skolēnu emociju pasauli, veidot savu vērtību pasauli.

Nostiprināt skolēnu zināšanas literatūras teorijā, palīdzēt raksturot Sprīdīša tēlu.

2. Audzināt cieņu pret savu ģimeni, mājām, darbu.

3. Radīt līdzpārdzīvojumu, attīstīt prasmi veidot stāstījumu pēc plāna, prasmīgi raksturot tēlu.

8. *stunda.* Pasaku lugas “Sprīdītis” fragmentu inscenēšana.

Mērķi. 1. Audzināt skolēnus par teātra mākslas cienītājiem.

2. Veidot cieņu pret citu darbu, iejūtīgu attieksmi pret klasesbiedriem.

3. Radīt skolēnos interesi par teātri, kopt viņu radošās spējas, talantus.

9.stunda. Gatavošanās domrakstam (gūto atziņu apkopošana, lugas mākslinieciskais veidojums).

- Mērķi. 1. Nostiprināt skolēnu zināšanas par domraksta specifiku, īpatnībām, nosacījumiem, attīstīt prasmi veidot stāstījumu pēc plāna.
2. Atklāt skolēniem lugas mākslinieciskā veidojuma savdabību, ievirzīt darbā ar lugas tekstu.
3. Rosināt skolēnus paust savas emocijas, spriest, vērtēt, domāt.

10.stunda. Domraksts.

- Mērķi. 1. Mācīt skolēnus plānot darbu, rosināt radoši strādāt.
2. Audzināt godīgu attieksmi pret sevi.
3. Attīstīt prasmi izmantot lugas tekstu, citātus savā darbā, kā arī veidot tēlainu stāstījumu, paust savas domas, vērtējumu.

Domraksta temati.

1. Sprīdīša raksturojums.
2. Sprīdīša ceļi pasaulē.
3. “Virs galvas mūžīgs Piena ceļš

Un mūžīgs ceļš zem kājām,

Tas ved uz zemi laimīgo

Un izrādās uz mājām.”

(M. Zālīte)

4. Interesantākās lappuses A.Brigaderes pasaku lugā “Sprīdītis”.
5. Manas pārdomas par A.Brigaderes pasaku lugu “Sprīdītis”.

Plānojot mācību vielu, diplomdarba autore iecerējusi mācību izmēģinājumus.

Skolotājs katru gadu meklē iespējas, kā uzlabot savu un skolēnu sadarbības kvalitāti. Kā zināms, ar likumiem un rīkojumiem nevar panākt radošu darbību. Skolotājam pašam jāiesaistās teorētiskās literatūras studēšanā, šajā procesā iegūto atziņu praktiskā

izmantošanā. Teorētiskās idejas uzreiz ieviest praksē nav iespējams. Tās var gan ietvert mācību materiālos un tad šos materiālus pārbaudot praksē, pēc iegūtajiem rezultātiem izdarīt secinājumus par aktualizēto ideju nozīmīgumu. Diplomdarba autore pievērsusies vairākām mūsu laikam nozīmīgām izglītības idejām.

- Sadarbība, dialogiskums, interakcija, vērtību orientācija, personiski nozīmīga attieksme pret mācību procesa risināmajiem jautājumiem. Tādējādi minētās idejas ir iekļautas A.Brigaderes biogrāfiskā portreta un lugas “Sprīdītis” tematiskā plānojumā, saistot to ar metodisko līdzekļu izmantojumu.

2.3. Mācību materiālu sagatavošana.

Lai skolēnus ievadītu A.Brigaderes mākslas pasaulē, jau 5.klasē pirms tikšanās ar “Sprīdīti” ir derīgi doties klātienē vai neklātienē ekskursijā uz Tērveti, uz A.Brigaderes “Sprīdīšiem”. Lietderīgi ir vispirms iepazīt rakstnieces personību, viņas dzīves gājumu, apstākļus un noskaņu, kas mudinājuši viņu savas izjūtas, pārdzīvojumus pārkausēt oriģinālos mākslas darbos. Skolēniem vajadzētu izjust šo gaisotni, kur reālais savijas ar fantastisko, kā tas ir A.Brigaderes pasakās, dzejā. Interesanti ielūkoties muzeja materiālos, Tērvetē izvietotajās skulptūrās, pasaku tēlos, tāpat vienkārši pastaigāt, izjust apkārtējo noskaņu, katras vietas sugestējošo ietekmi. Šajā ekskursijā skolēni var uzzināt gan par “Sprīdīša” tapšanu, gan par rakstnieces ieceri izveidot šeit muzeju, iekopt parku. Arī par A.Brigaderes dzīvi un literāro darbību mūža novakarē. Iepazīšanās ar A.Brigaderes daiļradi turpinās vēlāk klasē. Bērni un skolotājs pārrunā “Sprīdīšos” gūtos iespaidus. Šī ekskursija un pārrunas lugas “Sprīdītis” apguves gaitā palīdz labāk iejusties A.Brigaderes radītajā pasaulē. Lai skolēni labāk izprastu, kādi varētu būt bijuši rakstnieces nodomi, rakstot pasaku lugu “Sprīdītis”, skolotājs iecer nelielu stāstījumu par spilgtākajām lappusēm A.Brigaderes personībā un daiļradē.

Galvenais akcents - rakstnieces personības iezīmes: labestība, žēlsirdība, ticības spēks palīdz atklāt lugas tapšanas ieceri, tās gaitas. Lai rakstnieces personību un daiļradi darītu saprotamāku 5.klases skolēniem, ir lietderīgi atcerēties mazo Anneli, līdz ar to ielūkojoties pašas rakstnieces bērnības tēlojumā. Anneles pārdzīvojumi, gūtās atziņas bērniem ir saprotamas, jo jau sākumskolas klasēs viņiem bija iespējams iepazīties ar A.Brigaderes triloģijas fragmentiem. Materiāli no šīs grāmatas atsauc atmiņā Anneles jūtu pasauli, rakstura veidošanos, sapņus, ticību labajam, tiekšanos pēc sirsnības, harmonijas dzīvē. Lai skolēnos rosinātu sirsnīgu attieksmi pret A.Brigaderes personību, bagātinātu bērnu zināšanas, skolotājs gatavo stāstījumu par rakstnieces dzīvi, izmantojot A.Brigaderes laikabiedru Z.Mauriņas, J.Rapas atmiņas. Rosināt bērniem interesi gaidīt kaut ko neparastu, kas atklāsies pasaku lugā “Sprīdītis”. Pēc stāstījuma par rakstnieci skolotājs pārdomā, kā iepazīstinās klasi ar šīs pasaku lugas tapšanu, apstākļiem, kas mudinājuši autori to uzrakstīt, kā arī “Sprīdīša” skatuves gaitām. Ieskats pasaku lugas skatuves gaitās, domājams, palīdzēs bērniem gūt sākotnēju ieskatu dramaturģisko darbu specifikā. Noder arī skatītāju un aktieru atsauksmes periodikā un atmiņās. A.Brigadere uzskatīja, ka tik īsā laikā sarakstītā pasaku luga “Sprīdītis” piedzīvos neveiksmi, bet cik liels bija rakstnieces prieks un sajūsma, kad jau pirmā izrāde guva lielus panākumus. Nozīme bija arī tam, ka pirmo reizi Sprīdīša lomu tēloja lieliskā aktrise Dace Akmentiņa, bet izrādes režisors bija Jēkabs Duburs. Viņš veiksmīgi bija izvēlējis aktieru ansambli.

Sprīdīša pirmizrāde notika 1903.gada 26.decembrī Rīgas Latviešu teātrī; šī iestudējuma komponists ir J.Vītols. Vēlāk lugu rāda Nacionālajā teātrī. Līdz 1939. gadam tā piedzīvo 44 izrādes. Luga tulkota angļu, vācu, somu, ungāru, igauņu, lietuviešu un krievu valodā. “Sprīdītis” ir piedzīvojis daudzus iestudējumus. Pati autore aizvien sekojusi lugas iestudējumiem, īpašu vērību pievērsusi tulkojumiem, jo luga radīta latviešu skatītājam un lasītājam un tajā ieausts mūsu tautai raksturīgais.

Gatavojoties stundām par A.Brigaderes pasaku lugu, pieminama arī Rīgas kinostudijas mākslas filma, kas veidota pēc pasaku lugas motīviem. Filmas noskatīšanās varētu būt viens no līdzekļiem kā atvieglot lugas uztveri. Var klausīties V.Ļūdena sarakstīto un R.Karlsona komponēto “Sprīdīša dziesmu”, kas emocionāli atklāj viņa pasaules ceļa noslēpumus. Jau pirmajā sarunā par A.Brigaderi klasē redzamā vietā tiks novietots rakstnieces attēls. Skolotāja savā stāstījumā aicinās padomāt pa to, cik lielā mērā katram no mums ir vajadzīga A.Brigaderes māksla, viņas nesavtīgā darbošanās citu labā, viņas gaišais sirds siltums, ar kuru viņa nāk pie lasītāja. Iedziļināšanās lugas mākslinieciskajās vērtībās radīs atbildi uz šo jautājumu. Grūtības lugas uztverē var sagādāt tas fakts, ka “Sprīdītis” ir dramatisks sacerējums, bet 5.klases skolēniem dramaturģijas žanra darbs parādās pirmo reizi. Taču ņemams vērā arī tas, ka bērniem šajā vecumā visnotaļ patīk pašiem “spēlēt teātri”. Spēle var ievirzīt pašatklāsmē. Galvenais ir klasē radīt tādas situācijas, kas liek lasītājam izjust estētisku baudījumu, panāks, lai viņš mācību procesā gribētu pārdzīvot, lai tā būtu viņa iekšējā nepieciešamība, lai bērns iesaistītos līdzradīšanas procesā. Veiksmīgs ceļš uz šo mērķu realizēšanu ir skolēnu un skolotāja atklātas sarunas, personīgās pieredzes paušana, jo šajā vecumā bērniem nav robežas starp dzīves īstenību un mākslas darbā atklāto, parādības saplūst viņu apziņā, daiļdarbu viņi tver kā īstenības fragmentu. Tāpēc lietderīgs ir produktīvs darbs ar lugas tekstu. Jau pirms darba klasē, veidojot stundu plānu, pārdomājams, kā klasē tiks izceltas lugas personāžu savstarpējās attiecības, dialogi, monologi, vides tēlojums. Mākslinieciskās vērtības, pat tās nenosaucot vārdā, atklājas lugas varoņu sarunās, rīcībā. Lai lugu padarītu bērniem tuvāku un saprotamāku, skolotājs var rosināt bērnus pagatavot skatuves dekorāciju maketus, iejusties kostīmu mākslinieku lomā. Arī kostīmu mākslinieki prot tēla būtību atklāt tā ārējā veidolā. Šī praktiskā darbošanās var palīdzēt uztvert lugas saturu, apjaust tajā ietvertās domas. Lugas uztvere un pārrunas par to var sagādāt skolēnu nepietiekamais vārdu krājums, neprasmē savus spriedumus pamatot.

Skolēni savā apziņā situācijas, parādības aizvien cenšas vērtēt; tas redzams pēc viņu acīm, žestiem, taču viņu mutiskais spriedums palaikam aprobežojas ar frāzi: tas ir labs, tas ir slikts. Tā kā skolēnu pašnovērtējums lielā mērā ietekmē viņu prasmi vērtēt citus, skolotāja pienākums ir palīdzēt bērniem attīstīt prasmi izteikties, rosināt pārdomas, attieksmi pret apspriežamo objektu.

3. 5.klases skolēnu iespējām atbilstoši metodisko līdzekļu izmantošana.

3.1. Lugas lasīšana lomās un spēles elementu izmantošana saistībā ar citām mācību metodēm.

A.Brigadieres lugas “Sprīdītis” apguves procesā svarīga vieta ir ierādāma lugas lasīšanai, darbam ar tekstu, spēlei, jo ļoti svarīgi ir dzirdēt autora dzīvo vārdu. Lasot lomās, notiek visciešākā saskare ar autoru, viņa domām un izjūtām. Notiek it kā saruna apziņas un zemapziņas līmenī.

Lugā ietvertās vērtības var apjaust, jau pirmo reizi to lasot. Svarīgi ir lasīt atbilstošā intonācijā, uztvert noskaņas, kādās autore savu domu izteikusi. Autores intonācijas var atklāt tikai intuitīvi, tās uztvert loģiski nevar, vēl jo vairāk – paust arī savas emocijas. Skolotājam jācenšas līdzināties aktierim, lai suģestētu bērnu. Tieši tāpēc, ka lasīšana uzskatīta par svarīgu posmu lugas apgūvē, diplomdarba autore savā praktiskajā darbībā pasaku lugas “Sprīdītis” lasīšanai lomās katrā stundā veltījusi īpašu uzmanību. Lugas fragmenti lasīti gan skolotājas pašas interpretācijā, gan bērnu priekšnesumā. Uzskatu, ka bērniem labāk attīstīta dzirdes nekā redzes atmiņa. Tas izskaidrojams ar to, ka bērnībā gandrīz visiem priekšā lasītas grāmatas un dzirdētais paliek atmiņā spilgtāk, ja uztverts emocionāli. Fakts, ka skolēni labprāt klausās cita lasījumu, izskaidrojams arī psiholoģiski: bērniem šajā vecumā ir grūti vienlaikus lasīt un uztvert, iedziļināties lasītajā.

Lasīšana palīdz radīt emocionālu gaisotni, palīdz aizmirst, ka atrodiē klasē, jo jūties kā teātrī, kur runā aktieri, kas iejūtas lomā. Pasaku luga “Sprīdītis” ir jālasa visiem kopā, jo katrs tēlojums ietver kādu gudrību, kura apjaušama, lasot lomās. Tāds lasījums palīdz skolēniem tuvināties autorei iecerei. Klasē vienlaikus ir pat vairāki Sprīdīši, princeses Zeltītes un citi personāži, skolēnu starpā noris it kā sacensība – kurš spēš lasīt izteismīgāk. Ar iejušanos tēlos arī rodas lasīšanas procesa estētiskais guvums, gandarījums par veiksmi, padarīto. Izteismīgi lasot, skolēnam reizē atrisās tēlainā domāšana, daudz ko no izlasītā viņš vēlāk spēj ietvert tēlainā stāstījumā. Stāstot par Sprīdīti vai kādu citu tēlu, skolēns neapzināti atklāj arī kaut ko par sevi. Lai rosinātu skolēnus apjaukt pareizo intonāciju, var dažiem likt nolasīt vienu un to pašu teksta fragmentu atšķirīgās intonācijās, tad aicināt skolēnus padomāt, vērtēt, kura lasījums tuvāks autorei iecerei, kas mainās un kā mainās, dažādojot bals intonāciju. 5.klasē, lasot “Sprīdīti”, bērniem intonācija var radīt grūtības, jo traucē vēl nepietiekami attīstītā lasīšanas prasme. Tāpēc nepieciešama skolotāja palīdzība. Taču bērni lieliski var uztvert intonācijas maiņu, pastāstīt, kas mainās, pārveidojot bals intonāciju.

Problēmu rada tēlaina, mākslinieciska stāstījuma veidošana. Taču arī šeit labs palīgs ir lugas lasīšana, jo A.Brigadere ir izcila valodas meistare. Lugā katrs teikums ir spraigs, trāpīgs, atbilstošs situācijai. Un mākslas valoda ir ne tikai kaut ko pavēstīt, bet arī modināt atbilstošas emocijas, virzīt domu un pārdzīvojumu plūsmu, sekmēt lasītāja vērtējuma rašanos. Ja bērns daiļdarbu lasa bez autora mākslinieciskā nolūka apjautas, neatklājot arī savu attieksmi pret tēlojumu, viņš uztver tikai spraigo sižetu, spilgtus notikumus, dzīvo līdz notikumu risinājumam, taču estētisku iespaidu negūst. Jebkurš emocionāls lasījums virza vērtīborientāciju. Arī emocijas taču ir vērtība. Lasot lugu, bērns iesaistās līdzradīšanas procesā – pārdzīvo tās pašas izjūtas, ko izjutusi rakstniece, lugu rakstot. Lugu uztveres sekmēšanas nolūkā diplomdarba autore, būdama skolotāja, centās veidot neparastas mācībsituācijas, izmantot netradicionālas mācību metodes.

Viena no tādām ir rotaļas un spēles izmantošana, stundas teatralizācija. Tādu metodisko līdzekļu izmantošana palīdz izprast dramatiskā žanra specifiku. Skolotājs audzina nākamo teātra skatītāju. Tāpēc īpaši svarīgi bērnam ir apjaust, kur slēpjas teātra valdzinošais spēks, kāpēc cilvēki to apmeklē. Bez tam, organizējot stundās teātri, ir vēl kāds svarīgs moments. Skolēns tiek virzīts ne tikai uz vērtību, mākslas uztveri, pilnvērtīgu apguvi caur iejušanos lomā, bet stundas neparastums liek it kā cita acīm paskatīties uz sevi. Jau tas apstākļi, ka mājās tiek darināts tērps, iegaumēts teksts, liek bērnam ne tikai tēlot spoguļa priekšā, iejūtoties lomā, bet rada arī īpašu psiholoģisku pārdzīvojumu: ka tikai neaizmirstas teksts. Ko citi teiks? Kā reagēs? Vai labi izskatīšos savā tērpā? Kas man šinī tēlā jāuzsver? Lūk, visi šie jautājumi nodarbina bērnu jau pirms teātra stundas, un tas ir pozitīvi vērtējams fakts. Arī pats teātris ir kas īpašs. Es vēlētos, lai manos skolēnos vienmēr saglabātos šī doma. Atveidojot, atdzīvinot lugas tēlus, bērni apjauš, ka emocionālu gandarījumu rada ne tikai lugas sižeta pastāstījums; citu skanējumu notikumi rod darbībā, kurā katrs ir ielicis savu sirdi, ar aizrautību tam gatavojies. Cenšos skolēnus ieinteresēt mācību stundā, lai būtu labāka atdeve. Lasot lugu, tiek rosināts skolēnus labāk atklāt savu attieksmi, vērtējumu, veidot godīgas attiecības ar līdzcilvēkiem. Kā pasargāt mazos lasītājus no tā, lai viņos šī interese nenodzistu, neizplēnētu? Šeit var palīdzēt tā saucamā baltā stunda. Tajā cenšos radīt neikdienišķu gaisotni: iededzinu sveci, fonā skan klasiskā mūzika. Skolēni gaida kaut ko nebijušu. Skolotāja pienākums ir piepildīt šo brīdi bez liekuļošanas, ar savas sirds siltumu, laipnību, mīļumu, kas sasaucas ar sveces izstaroto gaismu, radīt emocionālu gaisotni lugas uztverei. Iesaistot skolēnus lasīšanas procesā, lugu fragmentu iestudēšanā, pārrunājot lugā risināto problēmu aktualitāti mūsdienās, skolēni pamazām nonāk pie atklāsmes: jā, rakstniece ir izteikusi to, ko katrs jutis, taču nav spējis atrast īstos vārdus, lai pateiktu, kas ir tas, ko A.Brigradere atklājusi. Tādējādi skolēns ir nonācis pie lugas māksliniecisko vērtību pasaules sliekšņa. Tam jāpārkāpj, lai atrastu

ceļu uz sevi, uz savu sirdi, lai iepazītu ētisko caur estētisko, apjaustu morālās vērtības, lai kopā ar rakstnieci dzīvotu līdzīgu lūgumu varoņu gaitām, rīcībai, atklātu sevī jaunrades prieku.

3.2. Dažāda veida mācību uzdevumu risināšana un skolēnu ievirze tēlu raksturošanā.

Lai skolēniem rastos kontakts ar rakstnieci un autores paustās idejas palīdzētu veidot viņu ētiskos un estētiskos uzskatus, ir svarīgi ierosināt kopradīšanas vajadzību akcentējot radošas un reproduktīvas darbības vienotību.

Risinot uzdevumus, skolēnam bieži ir jāastopas ar pretrunām, problēmām, kurām nepietiek tikai ar reproduktīvā ceļa iegūtām zināšanām; nepieciešama radoša pieeja, intuitīvs minējums, arī pretrunu saskatīšana, analīze. Tādējādi skolēniem rodas noteikts psihisks stāvoklis, kas palīdz pārvarēt neatbilstību starp izvirzīto uzdevumu un esošajām zināšanām. Jāievēro, ka jebkura uzdevuma risināšanai, pretrunu apjēgšanai vajadzīga ieinteresētība, kā arī radošās darbības pieredze. Izziņas uzdevumu risināšanu nedrīkst pilnā mērā reducēt uz loģisku darbību, jo literatūras stundās galvenais ir nevis attīstīt loģisko domāšanu, bet izkopt tēlaino, māksliniecisko domāšanu, palīdzēt izjust, pārdzīvot, panākt idejiski tikumisko un estētisko iedarbību. Tāpēc ir vajadzīgi neparasti uzdevumi, kas rosina saskatīt un risināt aktuālas problēmas. Skolotājam, gatavojot radošus uzdevumus, ir nepieciešams ievērot vairākus nosacījumus.

1. Daiļdarbā jāatrod tās vietas, kurās ir zemteksts.
2. Jāņem vērā autora iecere, kā arī tās ētiski estētiskās vērtības, kuras skolēni šajā darbā atklās.
3. Labi jāizdomā jautājumi, kas skolēnus ievirzītu attiecīgajā domu un jūtu pasaulē.

4. Situācijas jāveido tā, lai rosinātu skolēnus domāt arī vēl pēc stundas, vērtēt, salīdzināt ar dzīvē, sabiedrībā novēroto. Ko bērns no daiļdarba var paņemt sev, sava rakstura veidošanai, saskarsmei ar citiem cilvēkiem.

Daži tādu uzdevumu piemēri.

- Kāpēc Sprīdītis dodas pasaulē?
- Kāpēc rakstniece viņam liek doties pasaulē?

Abu šo uzdevumu risinājumi būtiski atšķirsies.

Jebkurš prasmīgi risināts nestandarta uzdevums paver iespēju kaut ko uzzināt par skolēna personību. Taču der atcerēties vēl vienu būtisku atziņu: skolotāja pienākums nav tikai prasīt, lai bērns nepārtraukti literatūras stundās apliecinātu savu vērtīborientāciju, viņam ir jāpalīdz arī apgūt zināšanas un prasmes, tās izmantot dažādās situācijās. Ir svarīgi paredzēt katra uzdevuma izmantošanas mērķi, priekšstatīt iespējamus risinājumus, izkārtot darbības nosacījumus tā, lai priekšplānā aizvien izvirzītos kāda no radošās darbības iezīmēm. Atkarībā no uzdevuma satura tā risināšanā pārsvaru var gūt vai nu intelektuāli tēlainā, vai emocionāli vērtējošā darbība. Uzdevumi, kur skolēniem nepieciešams atklāt savu vērtējošo pozīciju, vērtību sistēmu, var palīdzēt audzēkņiem radīt vajadzību pēc vērtībām, kuru viņiem pašiem vēl nav. Šādā nolūkā vajadzīga zināma emocionāli vērtējoša pieredze, vērtēšanas zināšanas. Radoša uzdevuma intuitīvā risinājuma mehānismu ir iespējams izveidot arī no psiholoģiskā aspekta: vispirms skolēns ļoti spriegi un pilnīgi apzināti iepazīst izvirzīto uzdevumu, cenšas atrast veidu, kā to atrisināt, liekot lietā atmiņu. Te svarīgi, lai skolotājs sniegtu papildinformāciju, izvirzītu uzvedinošus jautājumus, lai skolēna domās psihiskais process turpinātos, līdz risinājuma ideja rodas it kā pati no sevis. Atliek to izteikt vārdos. Vēstījošā darbībā bērniem par vienu no mērauklām varētu noderēt daiļdarba varoņu rīcība, uzskati. Tātad palīgi skolēnu pašapziņas veidošanā varētu būt gan Sprīdītis, gan Lienīte, gan arī princese Zeltīte. 5.klasē skolēni cita cilvēka uzvedības un

rīcības vērtēšana bagātinās ar jauniem iespaidiem, taču pagaidām bez pretrunīgo īpašību cēloņu skaidrojuma. Tātad literatūras stundās pašapziņa veidojas savas darbības rezultātu, savas uzvedības apzināšanā, salīdzinot to ar daiļdarbā pausto.

Turpmāk pievērsīšos savas praktiskās pieredzes izklāstam 5.klasē, izklāstīšu, kā organizēju skolēnu darbību A.Brigaderes pasaku lugai “Sprīdītis” veltītajās stundās. Skolēnu radošās darbības stimulēšana sākas jau ar pirmajām rakstnieces personībai, daiļradei veltītajām stundām. Lugas lasīšanas laikā skolēni strādā ar zīmuli un, viņuprāt, galveno grāmatā viegli pasvītro. Vēlāk, lugas apguves procesā, visi kopā varam secināt, salīdzināt, kas bijis svarīgākais, ko autore vēlējusies pateikt. A.Brigadere nevienu nemāca, bet viņa liek visiem līdzpārdzīvot, it kā izdzīvot Sprīdīša dzīvi un nonākt pašam līdz pamatjautājumiem: kāpēc Sprīdītis dodas pasaulē un atkal atgriežas mājās; ko viņš iemācījies pasaules ceļos; kas tad cilvēkam ir galvenais – manta, vara, nauda, bagātība vai dvēseles skaidrība un cilvēkmīlestība. Dzīvojot līdzī, skolēns saprot, ka nevienmēr var darīt to, kas patīk, nevienmēr tas, kas patīk, ir labākais, paliekošais, noderīgais dzīvē. Lai rosinātu bērnus izziņas darbībai, izmantoju virkni uzdevumu, kas var sekmēt meklējumdarbību, nodrošināt pretinformāciju par skolēna spēju uztvert autora domu, attieksmi, lugas mākslinieciskās vērtības, spēju saskatīt galveno, saskaņot lugas morālo vērtību pasauli ar savējo. Tas palīdz ielūkoties arī skolēna paša personības attīstībā. Vadot “Sprīdīša” apguves procesu, izmantoju arī tādus uzdevumus, kuri sekmē audzēkņu psihisko attīstību. Piemēram, lai bagātinātu iztēli, rosināju asociācijas, darba mīlestību, pacietību, aicināju skolēnus veidot pasaku lugas skatuves dekorāciju metus, modelēt tērpus. Šī netradicionālā pieeja radīja iespēju ne tikai inscenēt, veidot tērpus, skices, bet arī palīdzēja improvizēt, kā rezultātā radās brīnišķīgi darbi, kuros varēja apjaust gan laikmeta savdabību, gan bērnu gaumes izjūtu, gan spēju izteikt savu pašapziņu. Nereti tie, kuri uzskatīja sevi par klases līderiem, zaudēja centīgākajiem, jo viņu darbi bija sasteigti un nepārdomāti. Skolotāja necentās novērtēt viņu darbu, bet

palūdza to izdarīt pašiem. Rezultāti bija pārsteidzoši: skolēni sprieda objektīvi, un neviens nebija apvainojies, jo saprata, ka ieguldītais darbs katru raksturo atbilstoši viņa veikumam. Arī Sprīdītis lugas sākumā taču nevarēja nosargāt Vēja mātes dēlus, jo pietrūka pacietības un izturības. Radošā darbā katrs varēja ielikt savu fantāziju. Sprīdīša tēla atveidošanā būtiskas bija arī detaļas, kurām bērni pievērsa uzmanību – Sprīdīši bija dažādi. Tie, kas lugas sākumā devās pasaulē, neiztrūkstoši uz pleca nesa lāpstu, bet tiem, kuri atgriezās mājās, pasaules ceļos gūtās dāvanas – sprunguliņš, stabulīte, gredzentiņš – bija pārtapušas viņa rakstura iezīmēs. Uzmanīgi aplūkojot tērpu skices, secināju, ka jebkura Sprīdīša tērps bija viņa lomai atbilstošs. Neviens skolēns nebija uzzīmējis to, ka Sprīdītis mājās pārnācis netīrās drēbēs, nosmulējies, bet tieši pretēji – no viņa staroja iekšēja gaisma. Šie bērni saprata, ka burvju mantas bija tikai līdzeklis, kā Sprīdītim iegūt kaut ko ļoti svarīgu – labu sirdi, stingru gribu, atziņu, ka, labu darīdams citam, labu dari arī sev. Interesanti likās arī princeses Zeltītes, Lienītes, Meža mātes, Vēja mātes tērpi. Tikai viens zēns bija zīmējis milža Lutauša tērpu. Uz manu jautājumu, kāpēc darinājis tieši šim tēlam tērpu, viņš atbildēja, ka milzī esot spēks, vara. Lūdzu viņu iedomāties gan milža lomā, gan arī sagūstīto bērnu lomā, cerot, ka tas palīdzēs atšķirt labo no sliktā, bet tas nepalīdzēja. Tad lūdzu pastāstīt, vai kādreiz viņš ir izjutis bailes no cita cilvēka. Skolēns stāstīja, ka kādreiz bērnībā viņš izjutis bailes, nākot mājās. Arī šoreiz tēlojis bailes no Lutauša. Vēlāk viņš pievērsās citam tēlam. Tas bija Dienvidis. Es sapratu, ka pilnīgi atteikties no sevis viņš nespēj, tāpēc zīmējis vēju, bet no četriem vējiem izvēlējies mierīgāko. Praktiska darbošanās noteikti palīdzēja gan iejusties darbības vidē, gan arī intuitīvi uztvert lugas ētiski estētiskās vērtības. Domāju, ka tās stundas, kuras veltījām lugas fragmentu iestudēšanai, ne tikai audzināja nākamo teātra skatītāju, bet ļāva katram apliecināt savu talantu un varēšanu. Skolotājs ir kā režisors, kas rosina iejusties sižeta risinājumā, kopā ar Sprīdīti sāpēs smaidīt un klusu ciest. Šī darba organizēšanā skolotājam palīdz bērnu nesavtīgā vēlēšanās atdarināt, tātd

ar visiem spēkiem censties tuvināt savu tēlu A.Brigaderes radītajam. Skolēnu veikumu pēc inscenējumiem visi kopā vērtējām: kas izdevies, kas nē gan “aktieriskās meistarības” jomā, gan arī pēc tā, cik precīzi “aktieris” atklājis A.Brigaderes ieceri, intonāciju. Aicināju bērnus ieklausīties Vecā vīriņa vārdos: “Tad būs sirds kā daiļš trauciņš, un tad tur varēs ielikt to visdārgāko”. Rosināju uzrakstīt par tām īpašībām, kuras tad būtu ieliekamas “sirds trauciņā”, par to, kas, viņuprāt, visdārgākais. Diemžēl šī darbiņa rezultātos biju nedaudz vīlusies, bet tā bija mana pašas vaina: nebiju ņēmusi vērā to, ka 5.klases skolēni vēl īsti neizprot daiļdarba būtību, tāpēc daudzus spriedumus bija izteikuši ārpus lugas konteksta. Taču arī šīs atbildes atklāja katra bērna personības virzību. Par visdārgākām vērtībām pasaulē bērni bija nosaukuši savas māmiņas, mīlestību, godīgumu, izpalīdzību, labu draugu, labsirdību. Bija arī citādas atbildes.

Sandis: “Tajā sirds trauciņā man un Sprīdītim būtu jāliek gaišums, labestība, laipnība, labsirdība. No visa labā pa druskai un katru savā kaktiņā, lai cilvēkam būtu tikai labas īpašības.”

Edgars: “Lugas beigās Sprīdītim sirds trauciņā bija kā dimanta oliņa. Tur viņš bija ielicis mīlestību pret cilvēkiem un arī savu labestību pret visiem.”

Elvijs: “Sirds trauciņā var ielikt daudz mīlestības, gudrības, drosmes, izpalīdzības, labsirdības, gan mazliet bailes, lai būtu ko pārvarēt.”

Kad klasē esam pārrunājuši Sprīdīša gaitas pasaules ceļos, kopā aizvadījuši Sprīdīti atpakaļ uz mājām, aicinu bērnus pateikt, ko tad Sprīdītis pasaules ceļos ir guvis. Lai uzdevumu atvieglotu, atgādinu Sprīdīša teikto: “Tā nemaz pasaulē nenotiek, kā domā. Pavisam citādi. No tālienes viss izskatās diez kā, un, kad pieiet klāt, - pavisam citādi.”

Jānis: “Sprīdītis ieguva skaidru sirdi.”

Diāna: “Sprīdītis saprata, ko nozīmē rūpēties par citiem.”

Māris: “Sprīdītis saprata, ka tikai mājās viņu kāds patiesi mīl.”

Artūrs: “Sprīdītis nolēma nevienu neapvainot, klausīt savus vecākus.”

Eižens: “Sprīdītis saprata, ka katrs pats sevi var pārbaudzināt un pārveidot.”

Skolēni pareizi bija uztvēruši Vecā vīriņa teikto par Sprīdīša sirsniņu, kas salīdzināta ar dimanta oliņu. Viņi atzinīgi novērtēja Sprīdīša godīgumu, atbildot, ka viņa “sirsniņai ir arī melnumi.” Aicināju padomāt arī par “melnumiem” viņu sirdīs. Sarunās atklājas, ka bērni apzinās, ka katrā cilvēkā ir kaut kas no labā, kaut kas no ļaunā. Kuru īpašība vairāk, tas atkarīgs no katra paša, no viņa gribas, vēlēšanās laboties, būt skaidrākam. Arī Sprīdītim ir liela dūša un nepārvarama vēlēšanās, griba iet pasaulē un atrast mantu, ko viņš arī dara.

Lielu uzmanību veltīju lugas galvenā tēla raksturojumam. Šis process palīdz labāk izprast autorei ieceris, kas īstenotas Sprīdīša, princeses Zeltītes tēlos. 5.klasē, iepazīstot Sprīdīti, bija nepieciešama diezgan liela skolotājas palīdzība, jo skolēni tēlu raksturot vēl neprot. Lai atvieglotu šo uzdevumu, izstrādāju četrus jautājumus, uz kuriem atbildot tad arī tika atklātas Sprīdīša raksturīgākās iezīmes.

1. Portrets.
2. Galvenās rakstura iezīmes.
3. Sprīdīša attieksme pret citiem, apkārtējo vidi, notikumiem.
4. Citu personāžu attieksme pret Sprīdīti.

Uzdevumu skolēni veica pierakstu kladēs, veidojot tabulu. Katru savu spriedumu viņi pamatoja ar citātu no lugas teksta. Bērni šo varoni saprot kā tēlu, kam līdzināties: lai citu vidū izceltos nevis tikai ar to, kāds es esmu, bet ar to, ko es daru. Savukārt mēs, pieaugušie, uztveram Sprīdīti kā tautas gara spēka spirtuma un izturības simbolu. Bērnu spriedumi par Sprīdīša rakstura īpašībām liecina, ka viņi ir sapratuši, kā Sprīdītis no dūšīga zēna, kas sākumā dodas pasaulē, lai bez pūlēm iegūtu bagātību, kļūst par “vīru”, kam pamazām nāk apjausma par vērtībām, kas gūtas paša spēkiem. Skolēni pieņemami raksturoja arī citus lugas tēlus.

Interesants darbs saistās ar lugas mākslinieciskā veidojuma īpatnību izpratni. Rakstnieces valoda atgādina tēlainās izteiksmes līdzekļu krātuvi. Tāpēc mans uzdevums bija palīdzēt bērniem iepazīt lugas valodas savdabību, dzirkstīgumu, daudzveidīgos metaforiskos līdzekļus, kuros atbalsojas autore tikumiskais ideāls.

5.klasē lielu uzmanību pievērsu tam, ka Sprīdītis savas gaitas sāk no pamātes mājām un lugas beigās tajās atkal atgriežas. Tātad gredzenveida kompozīcija. Interesants likās tas, kā skolēni nonāca līdz šim literatūras teorijas terminam. Lūdzu bērniem uzzīmēt lugas norises vietas. Viens no skolēniem izdarīja atklājumu pats sev: bet lugas sākums un beigas taču norisinās vienā un tajā pašā vietā – Sprīdīša mājās. Tad es īsi pastāstīju par daiļdarba uzbūvi, arī par gredzenveida kompozīciju.

Kopā ar bērniem pārrunājām, kāpēc rakstniece tā vadījusi Sprīdīša gaitas. Man ļoti patika Diānas teiktais: “Sprīdītis jau pašā sākumā domāja iet laimi meklēt un izrādījās, ka viņa Laimes zeme tik un tā ir mājās. Aiziedams viņš daudziem nodara pāri, bet, izstaigādams pasaules ceļus, viņš atgriezās mājās, jo viņam bija nepieciešama vecāsmātes un Lienītes piedošana par pāri nodarījumu.” Bija arī citas interesantas atbildes.

Diāna: “A.Brigadere gribēja, lai Sprīdītis redzētu, ka pasaulē ir labais un ļaunais. Viņš pasaulē aiziet, lai atrastu bagātību, bet nav lielākas bagātības par ģimeni un mājām.”

Mārtiņš: “Sprīdīša ceļš gāja gan caur sāpēm, gan caur priekiem, tomēr beigās viņš atgriezās mājās. Viņš atgriezās mājās tāpēc, ka tā šķita laimīgākā zeme pasaulē.”

Evija: “Tikai mājās cilvēks jūt to, ka ir tur vajadzīgs un mīlēts..”

Atbildes kopumā bija neparastas, taču tajās atradās arī standartizētas frāzes.

Vēl skolēnus aicināju pievērst uzmanību krāsainiem epitētiem lugā, kā arī epizodēm, fragmentiem, kas rosina priekšnojautas, izceļ mirkļa nozīmīgumu. Epizodē, kur Sprīdītis sargā Vēja mātes dēlus, katram Vēja dēlam ir sava krāsa. Kāpēc tā? Kopīgi

secinām, ka katrā no tām ir savs dzīves spēks. Tas atgādina cilvēku dzīvi dažādos apstākļos, kā arī atklāj Vēja rakstura būtību. Piemēram, Ziemeļi ir sidrabbalts; tas simbolizē zimu, sarmu, aukstumu, arī lielu spēku, varenību. Mēdz būt cilvēki, kuri līdzinās Ziemeļim. Paši bērni pamanīja, ka A.Brigadere visus vėjus sauc mīļvārdos, izņemot Ziemeļi. Pārrunājām, kāpēc. Skolēni izteica viedokli, ka tas saistīts ar raksturu. Viņi vėjus raksturoja šādi: vieni cilvēki esot mīļi, sirsnīgi, izpalīdzīgi, bet no tādiem kā Ziemeļi nākot aukstums. Paskaidro tuvāk!

Elīna: “Ziemeļim līdzīgi cilvēki nemīl bērnus, ir ļauni un skaudīgi. Ar tādiem cilvēkiem nepatīk sarunāties, un viņi paši vienmēr staigā, dusmīgi savilkuši seju.”

Interesanti ir arī tas, ka Sprīdītis vispirms savā ceļā sastopas ar purva malduguntiņām, tātad rakstniece jau liek nojaust, ka viņa izvēlētais ceļš ir maldīgs, ka bagātību tik viegli iegūt nevar. Aizkustinoša ir arī Sprīdīša atgriešanās mājās. Tas notiek pavasarī, un krāšņas dabas ainavas, pavasara atmoda Sprīdītim liek apjaust, ka mājas ir Laimīga zeme, vieta kur cilvēks jūtas labi un vienmēr ir gaidīts.

Gatavojoties domrakstiem, bērni iesaistās dažādu uzdevumu risināšanā. Dažus uzdevumus izveidoju pati, izmantoju arī J.Rudzīša grāmatu: Vērtīborientējoši uzdevumi literatūras apguvei 5 – 12.klasē.

Iesaistot bērnus attiecīgu uzdevumu risināšanā, gribēju gūt priekšstatu par to, kā izpaudīsies viņu emocionāli vērtējoša attieksme, vai viņi spēs raksturot, motivēt lugas varoņu rīcību dažādās situācijās, cik lielā mērā bērni saskatīs cēloņsakarības Sprīdīša rakstura izveidē, kā saistīs iegūtās atziņas ar pašnovērtējumu, saviem uzskatiem, līdzšinējo pieredzi. Radošie uzdevumi, pārrunas literatūras stundā veicina skolēnu runas kultūras veidošanos, attīstību, kas šajā vecumā ir ļoti būtiski. Tāpēc tikpat lielu uzmanību kā daiļdarba lasīšanai veltu pārrunām, kurās skolēni ieklausītos cits citā, veidotu savu valodu. Īpaši rosinu runāt tēlaini, lietot epitetus, salīdzinājumus – tas viss palīdz labāk izprast gan lugas būtību, gan izkopt katram savu valodu.

Nepieciešams arī skolēnu darba novērtējums. Manuprāt, to var darīt pēc skolēnu domrakstiem, jo tajos viņi pauž savas domas, attieksmi, izjūtas, spriedumus, kurus guvuši lugas analīzes procesā. Jo rakstu darbos redzams, cik mērķtiecīgi skolotājs viņu uztveri ir virzījis. Rosinu skolēnus domrakstā izteikt savu viedokli, attieksmi pret lugas norisēm, parādības salīdzināt un vērtēt.

Skolēniem bija iespēja izvēlēties kādu no pieciem tematiem.

1. Sprīdīša raksturojums.
2. Sprīdīša ceļi pasaulē.
3. “Virs galvas mūžīgs Piena ceļš

Un mūžīgs ceļš zem kājām,

Tas ved uz zemi laimīgo -

Un izrādās uz mājām”

(M. Zālīte)

4. Manas pārdomas par A.Brigaderes pasaku lugu “Sprīdītis”.
5. Interesantākās lappuses A.Brigaderes pasaku lugā “Sprīdītis”.

Domraksts, uzdevumi, pārrunas palīdzēja rosināt skolēnus atklāt savu iekšējo pasauli, cik dziļi viņi uztvēruši daiļdarbu, kas palicis neizprasts.

Lai attīstītu jaunrades spējas, dažādotu, mākslinieciski ievirzītu izziņas darbību, skolēni veidoja krustvārdu mīklas. Informācijas iegūšanai par to, kā luga “Sprīdītis” ietekmējusi manu audzēkņu pašpildīšanu, ko skolēni no tām paņēmuši sev, aicināju “Sprīdīša” cepurē ierakstīt tās atziņas, ko katrs guvis A.Brigaderei veltītajās stundās. Piemēri. Elīna: “Sprīdītis ieguva gudrību un turpmāk centīsies saprast arī citus cilvēkus.”

Jānis: “Viņš saprata, ka manta nav svarīga, bet svarīga ir ģimene un tie, kas tevi mīl tādu, kāds tu esi.”

Māris: “Sprīdītis ieguva mācību, ka nekad nevajag darīt otram ļaunu.”

Diāna: “Sprīdītis ieguva laimi, labus draugus.”

Šīs atbildes liecina, ka skolēni ir izpratuši pamatdomu, kas ir A.Brigaderes pasaku lugas pamatā.

3.3. Mācību rezultātu apkopošana un izvērtēšana.

Lai varētu objektīvi novērtēt gan savu, gan skolēnu darbu, bija nepieciešams iepazīt klasi. Tās psiholoģiski pedagoģisks raksturojums sniegts diplomdarba 1.nodaļā. Šeit sīkāk par skolēniem.

5.klasē, novērojot skolēnus, kā arī vācot materiālus šim darbam, izstrādāti kritēriji, kas palīdz lielās līnijās noskaidrot skolēnu uztveres līmeni, personības virzību. Uzskatu, ka nav lietderīgi daiļdarba uztveres raksturošanai izmantot matemātiskās statistikas metodes, jo tās balstās uz loģiskiem apsvērumiem un spriedumiem. Izstrādājot uztveres kritērijus, ņēmu vērā gan pusaudžu vecuma psiholoģiskās īpatnības, gan arī savu un citu skolotāju pieredzi. Mans mērķis – rast iespēju objektīvi novērtēt katra skolēna panākumus un grūtības, sekmēt viņa personības veidošanos.

Zemākajā līmenī apguve saistās ar nabadzīgu uztveri, daiļdarbs skolēnu īpaši neietekmē, viņa emociju pasaule ir nabadzīga, asociācijas – ļoti konkrētas.

Vidējā līmenī daiļdarba apguve skolēnam rada zināmu gandarījumu. Tā kā apgūvējam pārsvarā ir jēdzieniskā domāšana, zināmas grūtības viņam sagādā līdzradīšana, skolēns nepilnīgi uztver daiļdarba dziļāko slāni, zemtekstus. Vērtīborientācija – nenoturīga, dominē iespaidi.

Augstākajā līmenī uztverts darbs ietekmē skolēna personības veidošanos, vērtīborientāciju, bagātina zināšanas, attīsta prasmes, iemaņas, spējas.

Dažiem skolēniem ir psiholoģiska rakstura problēmas; viņiem daiļdarba apgūvē rodas problēmas; par to liecināja primitīvās atbildes. Ar šiem skolēniem nepieciešams strādāt papildus, individuāli, nepieciešams diferencēts darbs.

Lai varētu vērtēt skolēnu, pievērsos bērnu garīgajām vajadzībām, tēlainajai domāšanai, nepieciešamajām zināšanām, prasmēm, iemaņām, emocionāli vērtējošai attieksmei, kā arī spējai izjust estētisku baudījumu. Cenšoties sasniegt pēc iespējas labus sadarbības rezultātus un padarīt interesantākas literatūras stundas, kompleksi izmantoju dažādas mācību organizācijas formas un metodes.

Vēlēdamās atklāt dažas būtiski svarīgas A.Brigaderes personības un daiļrades iezīmes, ievadīt skolēnus lugā “Sprīdītis” tēlotajos neparastajos notikumos, izskaidrojoši ilustratīvās mācības saistīju ar problēmiskumu. Centos skolēniem sniegt sistematizētu informāciju, organizēju ekskursiju uz “Sprīdīšiem”. Gatavojoties stundām, iepazinu attiecīgu teorētisko literatūru, A.Brigaderes lugas.

Pirmajās stundās bija diezgan daudz manas un skolēnu reproducējošās darbības, taču vēlāk lugas lasīšana izvērtās par emocionālas uztveres pamatu. Emocionālu pārdzīvojumu ilgākam laika posmam radīja lugas fragmentu inscenēšana.

Tajās stundās, kur daļu no izklāsta aizņēma mans stāstījums, skolēni to uztvēra ar interesi, taču atradās arī tādi, kuri klausījās bez īpašas uzmanības. Tas liecina, ka nemācēju ieinteresēt visus un man vajadzēja atrast citu pieeju. Stundās, kad lomās lasījām lugu, vienaldzīgo nebija, jo aizvien palīdzēju kādam pārtapt tēlā, uztvert attiecīgo intonāciju. Skolēni nereti centās cits citu pārspēt pēc iespējas emocionālā un izteiksmīgā priekšnesumā.

Lai uzzinātu skolēnu attieksmi pret lugā paustajām idejām, atziņām, dzīves pamatvērtībām, izmantoju pārrunas. Skolēni veidoja mutisku stāstījumu pēc plāna, apguva literatūras teorijas jautājumus, kas saistīti ar A.Brigaderes lugu, rakstīja domrakstu par lugu, aktīvi darbojās ar lugas tekstu.

Skolēnus aktivizēja darbam dažāda rakstura mācību uzdevumi; vērtīborientēti uzdevumi radīja īpaši emocionālu dzirksti, bērni nereti atklāja sev ko jaunu, nonāca pie negaidīta rezultāta. Šajā procesā milzīga nozīme ir mācību procesa dalībnieku intuīcijai.

Radošu uzdevumu risināšanā gan vēl skolēniem trūka pieredzes, tie sagādāja grūtības. Vajadzēja attiecīgi dozēt palīdzību, izmantojot konsultācijkartītes.

Bieži klasē raisījās dialogi, īpaši, ja skolēniem vajadzēja stāstīt par Sprīdīša ieguvumiem pasaules ceļos. Ar gandarījumu varu teikt, ka šajos dialogos piedalījās visi skolēni, jo katrs vēlējās izteikt savu viedokli, klasē vēroju dažādu emociju izpausmes: sašutumu, sakāpinātu interesi, smaidu, neizpratni. Manuprāt, tas ir ieguvums, jo nebija vienaldzīgo. Pozitīvi vērtēju arī to, ka liela daļa skolēnu prot tēlaini izteikties, pamatot savu viedokli, reizē paužot arī savu attieksmi – galvenokārt, kas patīk, kas nepatīk. 5.klaē vēl daudz jāstrādā skolēnu runas kultūras veidošanā, jo bieži bērni izsaka domu īsos, vienkāršos teikumos, neizmanto vārdu pārnesto nozīmi, bet sava viedokļa apstiprināšanai lieto žestus. Veiksmes un neveiksmes kopīgi pārrunājām, vienmēr cenšoties akcentēt kaut ko pozitīvu. Pēc domrakstu izlabošanas ar skolēnu atļauju klasē nolasīju to rosinošākos fragmentus, tādējādi ceļot rakstītāju pašapziņu. Uz neveiksmēm parasti tika norādīts recenzijas veidā. Katrā skolēna darbībā var atrast kaut ko labu; to viņam arī vajag pateikt. Ja skolēns paudis savas izjūtas, savu viedokli, lūdzu viņu to pamatot. Citi piepalīdz. Tā rodas stimuli tālākai darbībai, kā arī viela pārdomām. Tas, ka es neuzspiežu skolēniem savu viedokli kā vienīgo pareizo, iedrošina viņus pārvarēt kautrību vai pat bailes: bērns redz, ka arī ar viņa viedokli rēķinās. Gaida no viņa kaut ko neparastu. Nereti klasē veidojas pretrunu situācijas, kad nolasīti daži atšķirīgi darbi un skolēniem vajag pašiem tos vērtēt. Domāju, ka savu ieceri, nodomus esmu realizējusi. Ceru, ka mana darbība, attieksme ir ietekmējusi skolēnus. Arī es pati no viņiem esmu smēlusies darba prieku. Izjutu gandarījumu, kad skolēni no manām stundām aizgāja ar vēlēšanos kļūt labākiem.

Domāju, ka A.Brigaderes luga “Sprīdītis”, palīdz skolēniem kopā ar ģipso zēnu izzināt arī sevi, ir stiprinājusi viņos stingru apņēmību sevi mainīt, pilnveidot.

Domāju, ka A.Brigadere ar savu labestību un mīlestību ir radusi paliekošu vietu bērnu sirdīs.

Arī es esmu kļuvusi bagātāka ar A.Brigaderes gaišo spēku un iekšējo uguntiņu, kas staro gan no autores, gan no viņas literārajiem darbiem. Prieks, ja izdevies šo uguntiņu novadīt līdz skolēniem.

Esmu realizējusi tos mērķus un uzdevumus, kurus esmu izvirzījusi diplomdarba ievadā. Kaut nedaudz esmu raksturojusi tās iespējas, metodiskos ceļus, kas var palīdzēt skolēniem apjaust ne tikai A.Brigaderes atziņu nezūdamību, aktualitāti, bet arī sagatavoties citu daiļdarbu uztverei, citādām acīm skatīties uz dažādām dzīves parādībām.

Savu darbu vēlos beigt ar A.Brigaderes darbā “Dievs, Daba, Darbs” pausto atziņu, kas sasaucas arī ar mana darba mērķi:

“Jācīnās līdz atziņai, nekas netiks tev dots, ko tu pats sev neizpelnīsi.”

A.Brigadere [; 9]

Nobeigums.

Vadot stundas par A.Brigaderes pasaku lugu "Sprīdītis", risināju problēmu, kā palīdzēt skolēniem šo daiļdarbu uztvert kā vārda mākslas darbu, kā rosināt bērnus apjaust lugā ietvertās mākslinieciskās vērtības, atrast ceļu uz pašatklāsmi, ceļu uz sevi.

Daiļdarba apguve ietver ne tikai laiku, kurā noris tiešs kontakts ar to, bet arī to periodu, kas veltīts pārdomām un vērtēšanai. Tāpēc daiļdarba apguves radīšana no skolotāja prasa pedagoģiski māksliniecisku darbību, bet no skolēniem – izziņas darbību ar māksliniecisku ievirzi.

Gatavojoties mācību stundām, vajadzēja iepazīt jaunas atziņas metodikā, didaktikā, psiholoģijā, estētikā, ētikā, tās izmanot ikdienas darbā.

Īpaši svarīga loma skolēnu un skolotāju attiecību sistēmā ir saskarsmei, kur skolotājs ar savu personību ietekmē skolēnu kā personību. Īpatnēja ir arī saskarsme - dialogs starp lasītāju un daiļdarbu.

Lai apguves process noritētu sekmīgi, nepieciešams skolotājam pareizi un prasmīgi izvēlēties mācību darba organizācijas formas un mācību metodes tā, lai visu šo līdzekļu kopums sekmētu skolēnu izziņas darbību. Literatūras stundās izmantoju frontālā, individuālā, grupālā darba formas, kā arī atbilstošas metodes.

Saistot skolēnu interesi, dažādojot mācību situācijas, ievēroju netradicionālu pieeju – rotaļas, spēli, lugas fragmentu iestudēšanu. Šāda ievirze pavēra ceļu uz bērnu tikumisko uzskatu veidošanos, radīja skolēnos estētiskas vajadzības, līdz ar to tika nodrošināta aktīva bērnu dalība lugas līdzradīšanas procesā; bērna apziņā ētiskais atklājās caur estētisko.

Lugas lasīšana lomās, tās fragmentu inscenēšana, izziņas uzdevumu praktizēšana palīdzēja bērniem uztvert A.Brigaderes paustās atziņas, vērtēt lugas personāžu rīcību; skolēni apjauta, ka cilvēks pats ir sava rakstura veidotājs.

Ar pasaku lugas palīdzību tika bagātināta skolēnu iztēle, novērošanas spējas, rosināta uzmanīga attieksme pret vārdu. Tādā nolūkā izmantoti daždažādi rosinājumi arī lugas skatuves iekārtojuma dekorāciju metu zīmēšana, iejušanās kostīmu mākslinieka lomā, bet īpaši vingrināšanās mākslinieciskā stāstījumā.

Secinājums: diplomdarbam izvirzītos uzdevumus esmu veikusi, mērķi sasniegusi. Pirmām kārtām guvusi jaunas atziņas sev. Ceru, ka esmu skolēniem palīdzējusi atklāt gan A.Brigaderes personības un daiļrades spilgtākās lappuses, gan arī ievadījusi viņus lugas ētiski estētiskajās vērtībās.

Izmantotās literatūras saraksts.

1. Ausekle, D. Daiļdarba interpretācija skolā. Apgāds Garā pupa, 2003. 105 lpp.
2. Anspaks, J. Pedagoģijas idejas Latvijā. Izdevniecība "Raka", 2003. 476 lpp.
3. Bībers, G. Dramaturģijas ceļi un krustceļi. Rīga: Liesma, 1984. 434 lpp.
4. Boulbijs, Dž. Drošais pamats. Apgāds Rasa ABC, 1998. 198 lpp.
5. Brigadere, A. Brigadere Anna un Tērvete. J.Rapas sastādījums, 1996.
6. Brigadere, A. Pasaku lugas. Rīga: Valters un Rapa, 2004. 248 lpp.
7. Brigadere, A. Lugas. 6.sēj. Rīga: Valters un Rapa, 2004. 479 lpp.
8. Latvijas literatūras vēsture. 2.sēj. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999. 447 lpp.
9. Literatūra un skola: problēmas, izpratne un popularizēšana. Apgāds Garā pupa, 2003. 93 lpp.
10. Literatūra Pamatizglītības standarts. Projekts. Rīga: Izglītības satura un eksaminācijas centrs, 2002.
11. Karpova, Ā. Personība un individuālais stils. Rīga: LU, 1994. 300 lpp.
12. Mauriņa, Z. Baltais ceļš. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996. 164 lpp.
13. Materiāli par literatūras folkloru, mākslu, arhitektūru. Rīga: Zinātne, 1999. 238 lpp.
14. Prozas žanri. Kiršentāle, Smilktiņa, B., Vārdaune, Dz. Rīga: Zinātne, 1991. 212 lpp.
15. Rudzītis, J. Problēmsituācijas literatūras stundā. Rīga: Zvaigzne, 1993. 124 lpp.
16. Rudzītis, J. Skolēnu radošās darbības rosināšanai literatūras stundās. Rīga: Zvaigzne, 1987. 105 lpp.
17. Rudzītis, J. Literatūras mācību skolā. Raka, 2000. 275 lpp.
18. Rudzītis, J. Vērtīborientējošie uzdevumi literatūras apguvei. Raka. 246 lpp.
19. Špona, A. Audzināšanas process teorijā un praksē. Raka, 2004. 189 lpp.
20. Zelmenis, V. Pedagoģijas pamati. 2000. 291 lpp.
21. Žogla, I. Didaktikas teorētiskie pamati. Raka. 2001. 275 lpp.

Anotācija

Diplomdarba autore pievērsusies A.Brigaderes pasaku lugas “Sprīdītis” apguves procesam 5.klasē. Viņa atzīst, ka šī joprojām ir pati labākā luga latviešu bērnu literatūrā. Tās nezūdošās vērtības balstās uz cilvēka pašpilnveidi viņa darbības un saskarsmes procesā. Rakstniece sūta “Sprīdīti” nevis, lai pasauli pārveidotu, bet, lai zēns pats “kļūtu citāds vīrs”. Diplomdarbam ir trīs nodaļas. Ievadā un pirmajās divās nodaļās autore teorētiskā plānā atklājusi savu metodisko ieceri; un trešā nodaļā izklāstījusi tās īstenojumu. Viņas pedagoģiski psiholoģiskā koncepcija balstās uz mūsdienu pedagoģijas un humānistiskās psiholoģijas nostādnes par palīdzes attiecību radīšanu klasē. Metodiskās sistēmas priekšplānā izvirzīta spēles metode, kas izmantota savstarpējā saistībā ar citām mācību metodēm – lasīšanu, inscenēšanu, pārrunām par izlasīto. Skolēnam pieejamo mācību uzdevumu risināšanu. Tādējādi akcentēta bērnu iesaistīšana lugas radošā uztverē, lai viņiem izkoptos spēja radīt ar vārdu.

Annotation

Author of diploma paper focus on process of teaching of A. Brigadere play “Sprīdītis” in fifth class. She recognizes that till today it is the best play in children’s literature. The enduring values of this play are based on self development of human being in process of activity and communication. Writer is sending “Sprīdītis” no to change him, but she wants that boy himself “become another man”.

Diploma paper has introduction and three chapters. In introduction and first two chapters’ author in theoretical way interpreted hers methodological approach and in third chapter state implementation of the methodological approach.

Hers pedagogical and psychological concept is based on today’s pedagogy and humanistic psychology approach on making assistance relationships in classroom. In the foreground of methodological system is method of play – game witch is used in mutual connection with other teaching methods – reading, putting on stage, discussions, to do instructional practices available for pupils. In that way involvement of pupils in creative perception of play is accented to develop ability to create with words.

Diplomdarbs iesniegts katedrā .....

Diplomdarbs aizstāvēts .....

Vērtējums.....